

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI  
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK  
PROGRAMI**

**ANNE BABASI BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ  
ÇOCUKLARIN TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARININ  
VE İYİMSERLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**OYA TÜRKGÜZELİ**

**ANKARA  
ARALIK, 2019**



**ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI  
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK  
PROGRAMI**

**ANNE BABASI BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ  
ÇOCUKLARIN TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARININ  
VE İYİMSERLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

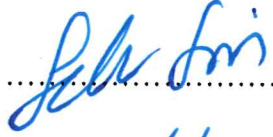


**OYA TÜRKGÜZELİ**

**DANIŞMAN: PROF. DR. SEHER SEVİM**

**ANKARA  
ARALIK, 2019**

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Oya TÜRKGÜZELİ adlı öğrencinin hazırladığı “Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Temel Psikolojik İhtiyaçlarının ve İyimserliklerinin Karşılaştırılması” başlıklı bu çalışma Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı / Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı’nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	<u>Jüri Üyeleri</u>	<u>İmza</u>
Başkan	Prof. Dr. Seher SEVİM	
Üye	Doç. Dr. İlhan YALÇIN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Zeynep KIZIL ASLAN	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca, jüri üyeleri tarafından 05/12/2019 tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise .../.../20... tarihinde kabul edilmiştir.

.....  
Prof. Dr. Yasemin KEPENEKÇİ  
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

## ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapılara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

  
Oya TÜRKGÜZELİ

## ÖZET

### ANNE BABASI BOŞANMIŞ VE BOŞANMAMIŞ ÇOCUKLARIN TEMEL PSİKOLOJİK İHTİYAÇLARININ VE İYİMSERLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

TÜRKGÜZELİ, Oya

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Seher SEVİM

Aralık, 2019, x + 66 Sayfa

Bu araştırmanın amacı anne ve babası boşanmış ve boşanmamış çocukların psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinin ve iyimserliklerinin incelenmesidir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturmak için Konya ili Çeltik ilçesindeki tüm ortaokullar incelenmiş ve anne ve babası boşanmış öğrenciler tespit edilmiştir. Anne ve babası boşanmış 50 ortaokul öğrencisi belirlendiğinden çalışmaya aynı sayıda anne ve babası boşanmamış öğrenci dahil edilmiştir. Böylece araştırmanın çalışma grubu 100 öğrenciden oluşmuştur.

Araştırmada veriler, öğrenciler hakkındaki bilgileri toplayabilmek için “Kişisel Bilgi Formu, psikolojik ihtiyaçların belirlenmesi için “Temel İhtiyaçlar Ölçeği” ve iyimserlik düzeyinin belirlenmesi için “İyimserlik Ölçeği” ile toplanmıştır. Normal dağılım gösteren veriler için t-testi kullanılmıştır. Normal dağılımdan sapma gösteren veriler için Mann Whitney-U testi kullanılmıştır.

Anne babası ayrı ve birlikte olan çocukların ait olma, güç, eğlence temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. İyimserlik ölçeğinden elde edilen veriler incelendiğinde de anne ve babası ayrı ve birlikte olan çocukların iyimserlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Tespit edilen tüm farklılıklarda anne ve babası birlikte olan öğrencilerin lehine farklılıklar olduğu görülmüştür. Anne ve babası birlikte ve ayrı olan öğrencilerin özgürlük temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinde ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

**Anahtar Sözcükler:** Boşanma, temel ihtiyaçlar, iyimserlik.

## ABSTRACT

### THE COMPARISON OF BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS AND OPTIMISMS OF CHILDREN WHOSE PARENTS DIVORCED AND NON-DIVORCED

TÜRKGÜZELİ, Oya

Master's Degree, Guidance and Psychological Counseling Program,

Supervisor: Prof. Dr. Seher SEVİM

December, 2019, x + 66 pages

The aim of this research is to analyze the levels of the psychological needs supply and optimisms of the children whose parents divorced and non-divorced. Correlational survey model is used in the research. To create the study group of the research, the schools in Konya/Çeltik were checked over and the children from broken homes was identified. As 50 middle school students whose parents divorced were determined for the research, the students whose parents non-divorced were incorporated into the research at the same number. In this way, the study group of the research consists of 100 students.

In the research, the data was collected with 'Personal Information Form' to gather the information about the students, 'Basic Needs Inventory' to identify the psychological needs and 'Optimism Inventory' to identify the levels of optimism. The collected data was evaluated with t-test when they show normal distribution and with Mann Whitney-U Test when there was no normal distribution.

It was figured out that there was a big difference at the levels of belonging, power, fun basic needs between the children who lived with their parents and the children whose parents had divorced. Moreover, it was identified that there was a considerable difference at the levels of optimisms when the data collected from optimism scale was analyzed. It was encountered that there were differences in favour of the children who lived with their parents at all the identified differences.

It was seen that there was not a meaningful difference at the levels of freedom basic needs between the children who lived with their parents and the children whose parents had divorced.

**Key Words:** Divorce, basic needs, optimism.

## ÖNSÖZ

Yüksek lisans sürecimde ders dönemimdeki öğreticiliği, tez döneminde ise her detayla yakından ilgilenmesi ve bilimsel yol göstericiliği ile motivasyonumu artıran ve ufkumu açan saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Seher SEVİM'e teşekkür ederim.

Araştırmaya ve gelişmeye teşvik edicilikleri ile gerek alana olan ilgimin artmasına gerekse bilimsel bakış açımında değişiklikler meydana gelmesine vesile olan tüm Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünün değerli bilim insanlarına katkıları için teşekkür ederim.

Ankara'da beni destekleyip özellikle ders sürecimdeki kaynaklara ulaşmam konusunda bana yardımcı olan, eşimin kıymetli ailesine teşekkür ederim.

Okuma ve araştırma sevgisini küçük yaşlarda bana aşılayan sevgili babama, hayata karşı duruşu ile her zaman örnek aldığım güçlü kadın canım anneme, büyürken benden desteklerini hiç esirgemeyen, bir abi ve abla olmanın çok ötesinde olan sevgili ablam ve eşine, neşe kaynağımız biricik yeğenime teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecinde ve hayatın her alanında elimden tutan, pes ettiğimde beni motive eden, yardıma ihtiyaç duyduğumu daha ben söylemeden anlayan, süreçte her anlamda beni destekleyen ve yol arkadaşım olan biricik eşim Haluk TÜRKGÜZELİ'ne çok teşekkür ederim.

*Canım oğlum Doruk Ata'ya...*



## İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET .....	iv
ABSTRACT .....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem.....	1
Amaç .....	4
Önem.....	4
Sınırlılıklar .....	5
Tanımlar.....	6
BÖLÜM 2.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
Aile Kavramı.....	7
Aile Yapısı .....	9
Aile ve Çocuk.....	10
Boşanma .....	11
Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri .....	13
İyimserlik .....	17
Psikolojik İhtiyaçlar .....	20
İlgili Araştırmalar .....	24
BÖLÜM 3.....	29
YÖNTEM .....	29
Araştırmanın Modeli.....	29
Çalışma Grubu .....	29
Verilerin Toplanması .....	31
Kişisel Bilgi Formu .....	31
Temel İhtiyaçlar Ölçeği (TİÖ) .....	31
İyimserlik Ölçeği.....	32
Verilerin Çözümlemesi .....	33
BÖLÜM 4.....	35
BULGULAR VE YORUMLAR .....	35
Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Ait Olma İhtiyacına İlişkin Bulgular .....	35
Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Güç İhtiyacına İlişkin Bulgular .....	36

Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Özgürlük İhtiyacına İlişkin Bulgular .....	37
Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Eğlence İhtiyacına İlişkin Bulgular .....	38
Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin İyimserlik Puanlarına İlişkin Bulgular .....	39
BÖLÜM 5.....	41
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	41
Sonuçlar .....	41
Öneriler .....	42
Araştırmacılar İçin Öneriler .....	42
Uygulayıcılar İçin Öneriler .....	42
KAYNAKLAR.....	44
EKLER .....	55
EK 1. Veri Toplama Araçları.....	56
Temel İhtiyaçlar Ölçeği (TİÖ).....	57
İyimserlik Ölçeği (İÖ) .....	58
EK 2. Aydınlatılmış Onam Formu.....	59
EK 3. Aydınlatılmış Onam Formu.....	61
EK 4. Etik Kurul Onayı .....	63
EK 5. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni .....	64
BENZERLİK BİLDİRİMİ .....	65
ÖZGEÇMİŞ.....	66

## TABLolar DİZİNİ

<b>Tablo</b>	<b>Sayfa</b>
Tablo 1 Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yaşlarına Göre Dağılımı.....	30
Tablo 2 Temel Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler .....	34
Tablo 3 Ait Olma İhtiyacının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre U-Testi Sonucu.....	35
Tablo 4 Güç İhtiyacının Anne ve Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre U-Testi Sonucu.....	36
Tablo 5 Özgürlük İhtiyacının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre t-testi Sonucu.....	37
Tablo 6 Eğlence İhtiyacının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre t-testi Sonucu.....	38
Tablo 7 İyimserlik Puanlarının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre t-testi Sonucu.....	39

## BÖLÜM 1

### GİRİŞ

Bu bölümde araştırmadaki problem durum verilmiş, amaç, önem, sayılılar ve sınırlılıklar belirtilerek araştırma kapsamındaki temel kavramlar açıklanmıştır.

#### Problem

Boşanma, bireylerin yasal yollarla kurdukları birlikteliği yine yasal yollarla sona erdirmesi olarak tanımlanmaktadır (Aksu ve Can, 2016). Boşanma da evlilik kadar karmaşık bir süreç olabilmektedir. Ancak boşanma, çocuklu ailelerde sadece eşler açısından değil, çocuklar açısından da zorlayıcı olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2016 yılında boşanan çift sayısı 126 bindir. 2017’de ise bu oran %1,8 artmıştır. 2018 yılına gelindiğinde ise boşanma oranı 2017 yılına göre % 10.9 artarak boşanan çift sayısı 142 bin olmuştur (TÜİK, 2019). Artan boşanma oranları ile anne ve babası boşanan çocuk sayısı da her geçen yıl artmaktadır. Boşanma ile çiftlerin birbirlerine karşı eş olma sorumlulukları sona ermektedir (Demir, 2017). Sağlıklı biçimde gerçekteşen boşanmalarda eş olma sorumlulukları sona erse bile anne ve baba olma rol ve sorumlulukları devam etmektedir.

Bireylerin yaşamlarında önemli yaşam olaylarından biri sayılabilecek anne baba ayrılığı özellikle çocuk ve ergenler için travmatik boyutlara ulaşabilmektedir. Çocuğun geliştiği, büyüdüğü, kendisine rol model alabileceği yetişkinlere ihtiyaç duyduğu böylesine kritik bir dönemde anne ya da babadan uzak olması, çocuğun öznel gerçekteğinde büyük boşluklara sebep olabilmektedir (Benedek ve Brown, 1997). Çocuğun dünyasında yaşananları anlamak için karşılaştırmalı araştırmalar yol gösterici olmaktadır. Anne babası boşanmış çocukların diğer çocuklara göre güvensiz bağlanma geliştirdikleri bilinmektedir (Sardoğan, Kara, Dicle ve Menteş, 2007). Bunun yanında anne babası boşanmış çocukların kaygı (Öztürk, 2006) ve sürekli öfke (Fiyakalı, 2008) gibi risk durumlarına da daha eğilimli oldukları bulunmuştur. Amato ve Keith (1991) tarafından yapılan bir çalışmada anne ve babası boşanan çocukların okul başarıları ve

sosyal uyum gibi konular açısından da risk altında oldukları tespit edilmiştir. Yukarıda sözü edilen değişkenlerin yanında bu çocukların genel yaşam doyumları bakımından da daha dezavantajlı durumda oldukları belirlenmiştir. (A. Çivitci, N. Çivitci ve Fiyakalı, 2009).

Zorlayıcı ve hatta bazen travmatik olabilen boşanmanın bazı durumlarda olumsuz bir yaşantı olması kaçınılmazdır. Mutlu giden bir evliliğin ardından gelen boşanma ebevenylerde ve çocukta kriz olarak görülürken mutsuz evliliklerin sonlanması ise tüm aile bireyleri için yaşamlarını düzenlemeleri ve daha mutlu olmaları için bir fırsattır (Kalmijn ve Monden, 2006). Boşanma olumsuz deneyim olarak algılandığında çocukların geleceğe ilişkin beklentilerini olumsuz yönde etkileyerek iyimserliklerini düşürebilecek bir durumdur. Bireylerin olaylara iyimser bakış açısıyla yaklaşmasının depresyon açısından koruyucu bir faktör olduğu bilinmektedir (Hart ve Hittner, 1995). Bu açıdan boşanmış aile çocuklarının, anne babası boşanmamış çocuklara göre iyimserlik açısından dezavantajlı olup olmadıklarının tespit edilmesi onların depresyon yaşamaları ihtimali hakkında da ruh sağlığı çalışanlarına fikir verecektir. Pozitif psikolojinin öncülerinden olan Seligman ve Csikszentmihalyi (2000), iyimserliği depresyon açısından koruyucu faktör olmanın da bir adım ilerisine götürerek hem fiziksel hem de psikolojik boyutları açısından sağlığın temeli olarak görmüşlerdir.

Cüceloğlu (2000), boşanmanın etkilerini çocuklar açısından ele aldığına üç temel başlığın ortaya çıktığını belirtmiştir: Çocuğun günlük yaşamına olan etkileri, çocuğun yaşı ve çocuğun ebeveynlerden birinin yanında kalma zorunluluğu. Özellikle çocukların yaşları açısından boşanmanın etkilerine bakıldığında okul öncesi dönemdeki çocukların ve ergenlerin boşanmadan daha çok etkilendiği belirlenmiştir (Yavuzer, 2003). Çocukların gelişim dönemlerinde anne ya da babadan uzak kalmalarının çocukların benlik algılarını da etkileyebileceği düşünülmektedir. Anne ve babanın destekleme ve gelişmeye yardımcı yönü bulunmaktadır. Bu sebeple anne ve babası boşanan çocukların uyum sorunları yaşama riski, anne babası boşanmamış olan çocuklara göre daha fazla görünmektedir (Aydın ve Nazlı, 2014).

ABD’de yapılan bir çalışmada Roper (2016), anne babası boşanan çocukların ebeveynlerinden daha az ilgi gördüğünü ve ilişkilerinde daha fazla kaygı yaşadıklarını ortaya koymuştur. ABD’de yapılan farklı bir çalışmada (South, 1998) anne ve babası boşanmış çocuklarda ortaya çıkabilecek risk durumlarını önlemek için psikoeğitim çalışmaları ve bireysel, aile ve grup danışmaları önerilmiştir. Bu çalışmalardan farklı

olarak Herrick (2016), boşanmanın kendisinden çok, boşanma sonrası annelik ve anne depresyonunun çocukların problemleriyle daha ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Anne ve babanın boşanması yetişkin bireylerde bile zorlu bir yaşantı olabilme potansiyeline sahipken özellikle çocuklarda, daha önce de belirtildiği gibi, daha zorlayıcı olabilmektedir. Aral ve Başar (1998) tarafından yapılan bir çalışmada anne ve babası boşanmış çocukların durumluk ve sürekli kaygı puanlarının, anne babası boşanmamış çocuklara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Anne ve babası boşanmış lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin benlik saygılarında yaş ve cinsiyet açısından farklılık gözlemlenmemiştir (Kuyucu, 2007). Ünlü (2015) tarafından yapılan bir çalışmada anne ve babası boşanmış bireylerin benlik saygısının orta düzeyde olduğu ve benlik saygılarındaki artışla pozitif yönde ve anlamlı olarak yalnızlıklarının da arttığı ortaya konmuştur. Benlik saygısı, boşanmış aile çocukları üzerinde farklı çalışmalarda yalnızlık, bağlanma stilleri, depresyon, kabul-red algısı gibi çeşitli değişkenlerle birlikte incelenmiştir (Altuntaş, 2012; Güler, 2014; Ünlü, 2015). Boşanmanın etkileri üzerinde yapılan çalışmalarda kaygı, benlik saygısı, yalnızlık gibi değişkenler incelenmiştir.

Bu çalışmada ise ihtiyaçlar ve iyimserlik gibi olumlu kavramlara odaklanılmıştır. Pozitif Psikolojinin kavramlarından olan iyimserlik ve psikolojik ihtiyaçlar açısından boşanmış ve boşanmamış ailelerin çocuklarını karşılaştıran bir çalışma Türkiye’de bulunmamaktadır. İyimserlik koruyucu bir ruh sağlığı değişkeni olarak çalışma kapsamında ele alınmıştır. Araştırmanın bir diğer konusu olan psikolojik ihtiyaçlar ise boşanmış ailelerin çocukları ile çalışılmamış bir konu olarak göze çarpmaktadır.

İyimserlik ve psikolojik ihtiyaçlar boşanmış aile çocukları ile çalışılmamış değişkenler olmalarının yanında özellikle boşanmış ve boşanmamış ailelerin çocukları arasındaki temel farklılıklarla ilgili değişkenlerdir. Son yıllarda artarak gündeme gelen boşanma olgusu ile birlikte okullarda da boşanmış aile çocuklarının sayısı artmaktadır. Bu artış, beraberinde anne ve babası boşanmış ve boşanmamış çocuklar arasındaki birtakım farkları daha görünür hale getirmiştir. Özellikle okulların psikolojik danışmanları tarafından gözlenen bu farkların başında çocukların psikolojik ihtiyaçları ve iyimserlik farklılıkları gelmektedir. Anne ve babası boşanmış çocukların psikolojik danışma ve rehberlik birimlerine başvurduklarında gündeme getirdikleri konuların başında iyimserlik ve psikolojik ihtiyaçlar yer almaktadır. Bu değişkenler açısından boşanmış ve boşanmamış aile çocukları arasında bulunacak farklılıklar ya da farklılık

bulunmayan noktalar gerek okul yöneticileri, gerek öğretmenler, gerekse okul psikolojik danışmanları tarafından parçalanmış aile çocukları ile yapılan çalışmalarda yol gösterici olacaktır.

### **Amaç**

Araştırmanın temel amacı anne babası boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin iyimserliklerinin ve temel ihtiyaçlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Bu temel amaç etrafında alt amaçlar ise şöyledir:

- 1) Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların özgürlük temel ihtiyaçları farklılık göstermekte midir?
- 2) Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların ait olma temel ihtiyaçları farklılık göstermekte midir?
- 3) Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların eğlence temel ihtiyacı farklılık göstermekte midir?
- 4) Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların güç temel ihtiyacı farklılık göstermekte midir?
- 6) Anne babası boşanmış ve boşanmamış çocukların iyimserlik puanları farklılık göstermekte midir?

### **Önem**

Boşanma sonrasında çiftlerin yaşamlarında psikolojik sorunlar, çocuklarla ve ev işleri ile ilgili sorunlar olmaktadır (Arıkan, 1996). Boşanma sonrasında aile bireylerinde gözlenen duygulara bakıldığında çoğunlukla ret, kayıp ve başarısızlık görülmektedir (Kırımlı-Taşkın, 2017). Boşanmanın beraberinde getirdiği sorunlar çoğu zaman yetişkinlerden çok, sahip oldukları çocukları etkilemektedir. Özellikle okul çağındaki 9-10 yaş aralığındaki çocuklar boşanmanın ne olduğunu anlamaya başlamaktadır (Yörükoğlu, 2006). Bu bilinç düzeyine erişen çocukta psikolojik açıdan bazı değişikliklerin yaşanması beklenmektedir. Bu değişimlerin ne olduğunun ve hangi düzeyde olduğunun belirlenmesi ile yapılacak çalışmalar, boşanmış aile çocuklarının uyum göstermelerine yardımcı olacaktır.

Çocukların yaşayabileceği olası farklılıkların temelinde ihtiyaçlar bağlamındaki değişimler yatmaktadır. Boşanmış aile çocuklarının, boşanmamış ailelerden gelen

çocuklara göre farklı olan psikolojik ihtiyaçlarının belirlenmesi, koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetlerini okullarda yürüten psikolojik danışmanlar için yol gösterici olacaktır. Çocuğun neye ihtiyaç duyduğunun belirlenmesi ve bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik çalışmaların yapılması ileride oluşabilecek risk durumlarını azaltacaktır. Böylece çocuklar ihtiyaç doyumuna ulaşacak ve çocukların yaşam doyumlarına da katkıda bulunacaktır.

Çalışmada bir diğer değişken olarak ele alınacak olan iyimserlik de çocuklar açısından başka bir inceleme alanı oluşturmaktadır. American Heritage Dictionary (Akt. Çalık,2008), iyimserliği geleceğin iyi olacağını umut etme eğilimi olarak tanımlamıştır. Sarsıcı yaşam olayı karşısında çocuğun, geleceğin iyi olacağına ilişkin inancında bir değişim olup olmayacağını bilmesi önemlidir. İyimserliğin daha düşük olduğuna yönelik olası bir farklılığın tespit edilmesi durumunda çocuklar, iyimserliği artırma ile ilgili çalışmalara dahil edilebilecek ve ruh sağlığının korunmasına yönelik adım atılacaktır.

Anne babası boşanmış çocukların psikolojik ihtiyaçlarının anne babası boşanmamış çocuklara göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Tespit edilen bir farklılıkta öncelikle okul psikolojik danışmanları daha sonra ise diğer ruh sağlığı çalışanları öğrencilere psikolojik destek sunacaklardır. İyimserlik değişkeni için de benzer bir durum söz konusudur. Anne babası boşanmış ve boşanmamış öğrenciler arasında iyimserlik açısından tespit edilecek olası bir farklılıkta da ruh sağlığı çalışanları hizmet sunarken araştırmanın bulgularından yararlanabileceklerdir. Araştırmanın sonuçlarının anne babası boşanmış ailelerden gelen çocuklarla düzenlenecek danışma oturumlarında kullanılabilmesi düşünülmektedir.

### **Sınırlılıklar**

Araştırmada veri toplama araçları açısından bir sınırlılık olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamında toplanan veriler, “İyimserlik Ölçeği” ve “Temel İhtiyaçlar Ölçeği” ile sınırlıdır.

Araştırmanın çalışma grubu, araştırmacının psikolojik danışman olarak görev yaptığı Konya'nın Çeltik ilçesindeki okullarda okuyan anne babası boşanmış ve boşanmamış çocuklardır. Ancak ilkokuldaki öğrenciler, çalışma kapsamında uygulanacak ölçekleri dolduramayacakları düşünülerek çalışma dışı bırakılmışlardır. Uygulanacak ölçme araçları sebebiyle en uygun grubun 5., 6., 7. ve 8. sınıflar olmasına

karar verilmiştir. Dolayısıyla çalışma grubu yönünden sınırlılık bulunmaktadır. Araştırmacının uygulama sırasında verilerin sağlıklı toplaması açısından ve yorumlanması açısından çalışma grubu sınırlandırılmıştır.

## **Tanımlar**

**Temel İhtiyaçlar:** Meili, Arnold ve Eysenck (1972) tarafından temel ihtiyaçlar yaşamın devamı için giderilmesi zorunlu olan ve giderilmemesi durumunda kişide gerginliğe sebep olan biyolojik ve psikolojik gereksinimler olarak tanımlanmıştır. **Ait olma** (sevme/sevilme) ihtiyacı dostluk, arkadaşlık, ilişki kurma gibi sosyal gereksinimleri içermektedir. **Eğlenme ihtiyacı**, gülme ve hoşlanma gibi organizmadaki gerginliğin azaltılması için gerekli ihtiyaçlardır. **Güç ihtiyacı**, itibar, saygı, rekabet ve beceri gibi gereksinimleri kapsamaktadır. **Özgürlük ihtiyacı** kişinin seçimlerini yaparken özerk olmasını yanında psikolojik açıdan da bağımsız olması anlamına gelmektedir (Glasser, 2003).

**İyimserlik:** Kişilerin, engellere ve olumsuzluklara rağmen geleceğe yönelik olumlu beklentileridir. Buna göre iyimserliğin içinde hiçbir engel ve olumsuzluk olmayacağı düşüncesi yer almamaktadır. Olası olumsuzluklara rağmen mutluluk beklentisidir (Goleman, 2003).

## BÖLÜM 2

### KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde sırası ile aile, boşanma, iyimserlik ve psikolojik ihtiyaçlar konuları açıklanacak ve bu konulara ait bilgiler ele alınacaktır.

#### Aile Kavramı

Aile kültürün taşıyıcılığı konusunda en küçük birim olarak kabul edilmektedir. Aile kavramına ilişkin farklı tanımlar ve yaklaşımlar söz konusudur. Türk Dil Kurumu (2018) güncel Türkçe sözlüğü aileyi “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlamaktadır. Sosyolojik olarak bakıldığında ise aile kurumunun tarihini insanlık tarihi ile aynı zamana dayandırmak mümkünken; aynı zamanda aile yapılarının, görev ve işlevlerinin zamandan zamana, toplumdaki topluma ve kültürden kültüre değiştiğini de söylemek mümkündür. Erkan’ın tanımında (2013) doğum, evlilik ve süt bağı ile birbirine bağlanan insanlardan oluşan sosyal ve dini bir kurum olarak aile ele alınmıştır.

Aile sistemi oldukça karmaşık bir sistem olduğundan bu sistemin incelenmesinde sosyolojik, kültürel, psikolojik ve tarihsel süreçlerin incelenmesi gibi disiplinlerarası bir yaklaşım tarzının benimsenmesi gerekmektedir. Sistem kelimesi Türk Dil Kurumuna göre düzen anlamına gelmektedir. Ancak terim olarak ele alındığında ise birbirleri ile etkileşim halinde bulunan parçaların oluşturduğu bütünü ifade etmektedir. Aile, sistem olarak ele alındığında da ailenin incelenmesinde sistemi oluşturan parçaların kişilikleri, beklentileri, istek ve ihtiyaçları gibi pek çok ögenin de incelenmesi gerekmektedir (Gladding, 2018). Aile sistemini incelerken farklı kuramsal bakış açıları bulunmaktadır: yapısal-fonksiyonel yaklaşım, sembolik etkileşimsel yaklaşım ve gelişimsel yaklaşım (Hallaç ve Öz, 2014). Ailenin sistem bakış açısı ile incelenmesinin başlangıcının, biyolog olan Ludwig Von Bertalanffy’nin organizma temelli çalışmaları olduğu görülmektedir (Nazlı, 2018). Organizma temelli bu

çalışmalar sosyal bilimcilerin katkıları ile aile de dahil olmak üzere farklı sistemlere uyarlanmıştır.

Aile sistem teorilerinde dört temel ilke bulunmaktadır (Ludlow ve Howard, 1990):

- 1.Sistemdeki her öge birbiri ile bağlantılıdır.
- 2.Etkileşim kalıpları sistem içinde döngüseldir.
- 3.Değişim ve değerlendirme sağlıklı bir sistem için gereklidir.

4.Sistemler, belirli kalıpları olan alt sistemlerden oluşur. Alt sistemlerden oluşan aile sisteminin amaç ve görevleri olduğu gibi bu amaca ulaşması için de farklı stratejileri vardır (Sabatelli ve Bartle, 1995).

Aile sisteminin sağlıklı ilerlemesi için amacına ulaşma noktasında stratejileri uygun şekilde kullanması gerekmektedir. Sağlıklı topluları oluşturacak olan sağlıklı bireylerin yetişmesinde temel olan sağlıklı ailelerin fonksiyonları Erkan ve Özabacı (2013) tarafından şöyle sıralanmıştır: Duyguların paylaşımı, ilgi ve sevginin gelişimi, mizah, problem çözme, takdir hissini ifade etme, birlikte zaman geçirme ve başa çıkma becerileri. Sağlıklı aile ortamının bir diğer özelliği de sağlıklı ailelerde büyüyen çocukların daha sağlıklı ve uyumlu olmalarıdır (Pilowsky, Wickramaratne, Nomura ve Weissman, 2006).

Bütün aile üyelerinin birbirleri ile olan ilişkilerinin kendilerine özel olduğunu vurgulayan Aile Sistem Teorisine göre her aile biriciktir ve aileler, aile üyelerinin tümünü etkileyebilecek olan gelişimsel olan veya olmayan değişimler geçirirler. Boşanma da ailelerin geçirdiği gelişimsel olmayan değişimlere örnek gösterilmektedir. Aile içi etkileşimi esas alan Aile Sistem Teorisine göre aile içi etkileşim, ailenin bağlanma düzeyinin ve uyumunun belirlenmesinde odak noktayı oluşturmaktadır. Bu sebeple de aile, rastgele bir araya gelmiş insanlar topluluğunun birlikteliğinden çok daha fazlasını ifade etmektedir (Gladding, 2018). Çocuklar da aile içindeki iletişim biçimlerini esas alarak gelecekteki ilişkilerini şekillendirmektedir (Turhan, 2017).

Aile sisteminin bir diğer ayağı da “denge”dir. Ailede bireylerden birinin bile hareketi dengeye tehdit olarak algılanabilmekte ve bu sebeple de tüm üyeleri yeniden denge haline dönmeye zorlamaktadır. Çocuklardan birinin evlenerek evden ayrılması ailenin var olan gündelik yaşamını değiştirebileceği gibi daha çok özel günlerde yapılan etkinliklerde bir kişinin eksikliği diğer aile üyelerinde dengesizlik olarak algılanacaktır. Bu dengesizlik durumunun düzelmesi için aile üyelerinin her biri farklı şekillerde tepki

verecektir (Gladding, 2018). Örneğin anne, her zaman yanında olan oğlunu özel günlerde yanında göremediğinde bunu oğlunun kendisini bıraktığı yönünde bir bakış açısına dönüştürerek aile içindeki bir değişimi dengeye tehdit olarak algılayacaktır.

Aile tüm etkileşim, denge, birliktelik gibi fonksiyonlarına rağmen birbirlerine çeşitli biçimlerde sınırlar koymaktadır. Bu sınırların diğer aile üyeleri tarafından sürekli olarak ihlal edilmesi halinde aile üyesi sınırlarını gözden geçirerek değiştirmektedir. Aile bir yandan kendini denge halinde tutmaya çalışırken bir yandan da değişim ve gelişim sorumluluğu ile yüzleşmektedir.

Aile sistemi incelenirken özellikle geniş aile ve çekirdek aile arasındaki fonksiyonel farklılıklar göz önünde bulundurulmalıdır. Bu farklılıkların analizi konusunda aile sisteminin beş özelliğine göre yaklaşmak gerekmektedir. Bu özellikler: Dışsal ve içsel aile sınırları, aile kuralları, aile rollerinin düzelmesi, güç dağılımı, iletişim süreci (Erkan ve Özabacı, 2013). Geniş ve çekirdek ailenin her bir özellik açısından yapısının belirlenmesi gerekmektedir.

Aile sistem yaklaşımında aile içindeki karşılıklı geri bildirim dayanan iletişim biçiminden de sıkça söz edilmektedir. Bu tip etkileşim biçiminin tümü sibernetik olarak adlandırılmaktadır (Bateson, 1971). Sibernetik iletişim biçimi sayesinde aile sistemi geribildirim yolu ile kendine ait dengeyi korumaktadır. Buna göre aile sisteminde kurallar ve davranışsal dizgeler de sibernetik dahilindedir. Aile içindeki tüm davranışlar aile içindeki iletişimi tanımlamaktadır. Aile içinde iletişim düzenlenirken bireylerin ihtiyaçları belirlenerek iletişim yolu ile bu ihtiyaçların duyurulması odak noktasını oluşturmaktadır. Bireylerin ihtiyaçları belirlenirken de aile içerisindeki her birey kendi ihtiyaçlarını içeren mesajları diğer aile üyelerine açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etmelidir. (Nazlı, 2018).

Ailelerin rol dağılımlarında olduğu gibi, aileden aileye değişimle birlikte, her ailenin de kendi için kuralları vardır. Kuralların temel özelliği aileye özgü olmalarıdır. Bazı kurallar aile içinde tartışmaya açık olabileceği gibi bazı kuralların tartışılması bile mümkün olmamaktadır (Erkan ve Özabacı, 2013).

## **Aile Yapısı**

Türk aile yapısı değerlendirilirken ülkenin fiziki konumunda olduğu gibi Doğu ile Batı'nın bir kesişimi olduğunu söylemek mümkündür. Bu sebeple Türkiye'de tek bir aile tipinden çok daha fazla aile prototipi olduğunu söylemek mümkündür.

Kağıtçıbaşı'nın aile değişim modeli temel alındığında (2017), karşılıklı bağımlı aile, bağımsız aile ve psikolojik (duygusal) karşılıklı bağımlı aile modelleri karşımıza çıkmaktadır. Bu aile modellerinin özellikleri tek tek incelendiğinde Türkiye'de her üç aile prototipinin de olduğunu görmek mümkündür (Kağıtçıbaşı, 2017).

Dünyadaki aile çeşitlerinin ise on başlık altında toplandığı görülmektedir (Gladding, 2018). Bu aile çeşitleri: çekirdek, tek ebeveynli, tekrar evlilikle oluşan, çifte kariyerli, çocuksuz, gey/lezbiyen, yaşlı, çok kuşaklı, aile reisinin büyükanne ya da büyükbaba olduğu ve asker aileleridir.

Sistem perspektifinde ise dört tip aile üzerinde durulmuştur: kapalı aile, gelişigüzel aile, açık aile ve eşzamanlı aile. Bu aile tiplerinin özellikleri Ward (1997) tarafından ele alınmıştır. Buna göre kapalı aileler geleneksel olarak bildiğimiz ailelerdir. Geleneksel ailelerin en tipik özelliği olarak bu ailelerde karar verici konumda bir liderin varlığı ailede hüküm sürmektedir. Gelişigüzel ailelerde bireyler ön plandadır. Ailede esneklik söz konusudur. Açık aileler, kapalı aile ve gelişigüzel ailelerin her ikisini de kapsayacak şekilde hem bireyci hem de gruba önem veren özelliktedir. Sözel iletişim açık aileler için oldukça önemlidir. Eşzamanlı ailelerde açık ailelerin tersine iletişim kapalıdır. Aile üyeleri birbirlerinden gelen sözsüz mesajları anlayabilmektedir.

## **Aile ve Çocuk**

Aile yapısının incelenmesinin ardından ailede çocukların yeri ve değeri için de bir değerlendirme yapma ihtiyacı doğmaktadır. Kağıtçıbaşı (1982), yaptığı bir araştırmada Türkiye'de çocuğa verilen değeri ekonomik/faydacı, psikolojik ve sosyal olmak üzere üç grupta toplamıştır. Buna göre ekonomik/faydacı değer, çocuğun erken yaşlardan itibaren evin maddi gelirine ya da ev işlerine katkıda bulunmasını ve ilerleyen yaşlarda da anne ve babasına benzer biçimlerde destek olmasını işaret etmektedir. Çocuğun psikolojik değeri ise anne babaların, çocukları sayesinde hissettikleri kıvanç, mutluluk gibi duyguları içermektedir. Son olarak çocuğun sosyal değeri ise çocuk sahibi olma ile birlikte toplumsal anlamda anne babanın bir sosyal kabul kriteri kazanması ile ilgilidir. Türkiye'de ailelerin çekirdek aile olarak da bağımsızlaşması ile birlikte çocuğun ekonomik değerinin azalarak psikolojik değerinin arttığı bulunmuştur (Kağıtçıbaşı, 1982). Kağıtçıbaşı ve Ataca (2005), çocuğun değerleri konusunda yürüttükleri araştırmalarında kırsal grupların ekonomik değer puanlarını kentsel gruplara göre daha yüksek bulmuşlardır.

Sosyolojik bakış açılarının aile tanımında sosyoekonomik faktörler, kültür ve tarih bağlamları önemli rol oynamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2017). Bu bakış açısı ile aile, toplumun ayrılmaz bir parçası olarak kabul görmektedir. Sosyolojik bakış açısına göre ailelerin çocuklara verdiği değer, toplumun genel yapısını da yansıtmaktadır. Örneğin ataerkil bir toplum söz konusu olduğunda bu toplumu oluşturan ailelerde erkek çocuklara ailenin gelecekteki ekonomik güvencesi olarak bakılmaktadır (Caldwell, 1977).

## **Boşanma**

Toplumunu oluşturan en küçük birim olan aile birliğinde çiftler arasında çeşitli uyumsuzluklar baş göstererek değişimler ortaya çıkmıştır. Geçmişten günümüze öncelikle evlilik ile kurulan bağ için bağı kuracak kişilerin seçimi değişmiştir. Çiftler birbirlerini seçerken daha özgür ve bireysel olarak harekete etmeye başlamıştır. Aynı şekilde evlendikten sonraki beklentilerde de geçmiş dönemlere göre değişiklik olduğunu söylemek mümkündür (Düzgören, 2017). Geçmişte kadının erkeğe bağımlılığı temelinde yükselen evlilik ilişkisi günümüzde karşılıklı bağıllık temeline geçiş yapmıştır (Aydın ve Baran, 2010). Örneğin geçmişte erkeğin sadece maddi anlamda evi geçindirmesi beklenirken kadının çalışma hayatına girmesi ile bu sorumluluk paylaşılmış ve duygusal beklentiler ağırlık kazanmıştır. Karşılanamayan beklentiler boşanmaya da zemin hazırlamıştır.

Boşanmaları evlilikten kaynaklanan doyumsuzluğa ya da mutsuzluğa bağılı olarak görmek doğru olmakla beraber insanların geçmişe oranla mutlu olma konusundaki kararlılıklarının arttığı yönünde yorumlamak daha doğru olacaktır (Yörükoğlu, 2006). Çünkü çiftler ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılayarak mutlu olma arayışındadır. Boşanma, hukuki olarak evliliğin sona ermesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Boşanma kavramı son yüzyılda ortaya çıkmamıştır. Zaman zaman belirli koşullara bağlanarak boşanma kısıtlansa da hiçbir zaman tamamen yasaklanmamıştır. İlkel toplumlarda evlilik, ihtiyaçların karşılanması olarak görülen bir birlikteliktir ve kolayca kurulan bir birliktelik olduğu gibi sonlanması da oldukça çabuk olmaktadır. İlkçağlardaki evlilik ve boşanma uygulamalarından sonra Hristiyanlıkla beraber dinsel inanç sistemleri evliliğin kurulmasında ve sonlanmasında etkili olmuştur. İslamiyet öncesi baba egemenliğindeki aile yapısında anne aşağı konumda bulunmaktaydı. İslamiyet etkisinde bu erkek egemenliği daha da güçlenmiştir. Öyle ki

boşanma hakkı taraflara eşit olarak verilmemiş; sadece erkeğe mahsus görülmüştür (Kurnaz, 1991). Ancak Osmanlı'da boşanma hakkı zamanla saraydaki üst tabaka olarak görülen kadınlara da verilmiştir. İlerleyen yıllarda Türkiye Cumhuriyetinin kurulması ile Atatürk'ün teşviki ile medeni hukuk kuralları baz alınarak Medeni Kanun oluşturulmuştur. Yeni Medeni Kanun ile evlenme ve miras konularında olduğu gibi boşanma konusunda da kadın erkek eşitliği temel alınmıştır (Bozkurt, 1991). Böylece resmi nikah yolu ile kurulan, modern hayata uygun aile yapısı oluşturulmuştur.

Geçmişten beri var olan boşanmanın nedenleri de bilimsel araştırmalara farklı zamanlarda farklı değişkenlerle konu olmuştur. Ünlü (2002), boşanma nedenlerinden bazılarını kadının özellikle ekonomik anlamda bağımsızlığının artması, yasal anlamda boşanmanın eşit bir zeminde her iki taraf için de daha kolay hale gelmesi ve toplumda boşanma kavramına olumlu bakış açısı gibi nedenlere bağlamıştır. Özellikle aile içinde giderek ataerkil yapının zayıflaması da boşanmalara zemin hazırlamıştır (Süleymanov, 2010). Bu bağlamda ekonomik olarak kendini eşine bağlı gördüğünden ve çocuklarına bakmanın ekonomik yükünü tek başına alamayacağından boşanmayı göze alamayan kadınların, ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları ile evlilikten beklentileri karşılanmadığında evliliği sonlandırma eğilimleri artmıştır.

Kadının bağımsızlaşması ekonomik sonuçlar doğurmakla kalmamış; kadın erkek eşitliğine zemin hazırlayan toplumsal gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Geleneksel toplumlarda kadına yönelik şiddet, kültürün bir parçası olarak görülerek normalleştirilse bile toplumsal gelişmelerle birlikte kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmaları yapılmaktadır. Aile içi şiddet bir boşanma sebebi olmakla birlikte boşanma yaşanmasa bile şiddet, ailenin sağlıklı işlev göstermesini engellemektedir (Ersöz, 2011). Aile içindeki şiddet sebebi ile gerçekleşen boşanmalarda şiddetin sonlanması söz konusu olduğundan şiddet gören kadın veya çocuk için boşanmanın olumlu sonuçları olduğu da bilinmektedir.

Boşanmanın nedenleri arasında kadının ekonomik olarak güçlenmesi ile bağımsızlaşmasının yanında farklı nedenler olduğu da bilinmektedir. Eşlerin isteklerinin birbirine karşıt olması sonucunda çiftlerden en az birinin engellenmesi olarak tanımlanan çatışma süreci de evliliklerin sonlanması için bir neden olarak sayılmaktadır (Tezer, 1986). Bu açılarından düşünüldüğünde çatışma çözme becerileri, etkili iletişim becerileri ve stres yönetimi gibi özellikler evlilik için koruyucu faktördür.

Kadının bağımsızlaşması ve çiftler arası çatışma toplumda herkesçe gözlenebilen boşanma nedenleri arasındayken açıkça dile getirilmese de cinsellikle ilgili

sorunlar da evliliğin sonlanmasında önemli bir etken olmaktadır. Özellikle evlenene kadar cinsel yaşamı yasaklanan hatta sorgulaması bile hoş karşılanmayan genç kadınların evlilikle birlikte eşinin beklentilerini karşılayabilecek cinsel sorumluluk almaları beklenmektedir. Farklı şekilde evliliğe kadar cinsel yaşamı yanlış kaynaklardan öğrenen genç erkeklerin ise evlilikle beraber sadece kendi isteklerini karşılayacak şekilde cinsel sorumluluk almaları beklenmektedir. Böylece her iki eş için de evlilikte cinsel konularda uyuşmazlık yaşanabilmektedir. Türkiye’ de cinsel sorunlar hala bir tabu olarak görüldüğünden yaşanan cinsel problemlere çözüm aranmak yerine bu problemler saklanmaktadır (Abalı, 2006). Bunun için de evlilikte yaşanan cinsel problemler dile getirilip çözüm aranmadığından evliliğin boşanma ile sonlanması söz konusu olmaktadır.

Boşanma kavramı ile sadece eşlerin birbirlerinden ayrılması değil aile sisteminin tüm üyelerini etkilenen bir süreç kastedilmektedir. Boşanma sonucunda çocuklu aileler için iki yeni alt birim ortaya çıkmaktadır: velayeti elinde bulunduran ebeveyn ve velayeti olmayan ebeveyn (Carter ve McGoldrick, 1988). Boşanma ile tamamen değişen aile sistemi, öncelikle çocukları etkilemektedir. Kadın ve erkek, boşanma ile eş olma sıfatlarından vazgeçseler bile anne ve baba olma rolleri devam etmektedir.

### **Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri**

Mutsuz evliliklerin devam etmeye zorlanması hem çiftler açısından hem de çocuklar açısında olumsuz durumlar ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple de çiftler boşanma kararını alırken bir anda karar vermekten kaçınarak zaman içinde yayılan durumları değerlendirdikten sonra karara varmaktadırlar (Doğan, 1998). Aile içindeki çatışmaların ve huzursuzlukların çocuklarda psikolojik bozukluk gösterme riskini artırdığı bilinmektedir (McMahon, Grant, Compas, Thurm ve Ey, 2003). Uzun’a (2013) göre boşanma süreci birbirini izleyen altı aşamada gerçekleşmektedir. Bunlar: Eşlerden en az birinin memnuniyetsizliğinin ortaya çıkması (duygusal boşanma), boşanma kararının alınmasından sonra yasal sürecin başlatılması (yasal boşanma), ekonomik olarak çiftleri bir arada tutan konuların gündeme gelmesi (ekonomik boşanma), çocuğun sorumluluğu ve bakımı ile ilgili konuların gündeme gelmesi (aile boşanması), eşlerin ortak çevreleri ile ilgili olarak düzenlemelere gitmesi (sosyal boşanma) ve boşanmanın kabulünü içeren son aşamadır (psikolojik boşanma). Bu kadar çok bağlamda ele alınacak boşanma sürecinin her bir bağlam için ayrı ayrı etki

oluşturduğu düşünülecek olursa boşanmanın çok yönlü etkilere sahip olduğu da görülecektir. Ancak her alandaki etkilerin herkes için aynı olacağını söylemek doğru değildir.

Çiftler için boşanma problemlerden kaçış olarak algılanmamalı, bazı durumlarda boşanmanın kendisi, problemin çözümü anlamına gelmektedir (Nazlı, 2018). Eşler, boşanma sürecinde ve sonrasında birbirleri ile iletişinden çeşitli sebeplerle kaçınırsalar bile çocuğun gelişiminde aile birliğinin önemli olduğu bilinmektedir (Karakaya, 2018). Bu noktada aile birliğinin yasal olarak devam ettiği, ancak anne baba olmanın sorumluluğunun çiftler tarafından alınmadığı ailelerdense; yasal olarak aile birliği sonlanmış, ancak çiftleri anne baba sorumluluğunu aldıkları ailelerde aile birliğinin çocuk açısından daha sağlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Hangisinin daha sağlıklı olduğunu belirlemek adına sonuçların değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Eğer mümkünse problemlerin çözüme kavuşturulması, aile birliğinin güçlendirilerek sürdürülmesi daha sağlıklı olacaktır (Şentürk, 2008).

Özgüven (2014) tarafından sıralanan boşanma sebeplerinden olan eşlerin birbirlerini evlenmeden önce görme ve dolayısı ile seçme şanslarının olmaması, eşlerin birbirlerinin özgürlüklerini kısıtlamaları, kadına veya çocuğa yönelik şiddet uygulanması gibi durumlarda da boşanmanın olumlu sonuçlar doğurabileceği düşünülmektedir. Boşanma sonrasında şiddetten kurtulma, kişisel alanına ilişkin özgürlüğe kavuşma gibi durumlar söz konusu olduğunda çiftler boşanmaya daha istekli olacağından bir yaşam krizi olan boşanma sürecinin sağlıklı ilerlemesi de mümkün olacaktır.

Aile içinde sürekli huzursuzluğun bulunduğu durumlarda ise boşanma, çocuk üzerindeki stresi hafiflettiğinden olumlu etkiler de gösterebilmektedir. Shulman, Scharf, Lumer ve Maurer (2001), yaptıkları bir çalışmalarında sorunlu bir ailede evliliğin sonlandırılması ile çocukların daha iyi hissettiklerini bulmuşlardır.

Boşanma süreci ne kadar yolunda ilerlese de boşanma, aile bireyleri için sarsıcı bir yaşam olayı olarak kabul edilmektedir. Özellikle de boşanma sebebi çoğunlukla kendileri olmamasına rağmen boşanmanın sarsıcı yüzü ile çocuklar karşı karşıya kalabilmektedir. Boşanmadan en çok çocukların zarar gördüklerini belirten çalışmalarda bunun sebebi olarak çocuğun gelişiminde her iki ebeveynine de eş zamanlı ihtiyaç duyması gösterilmektedir (Özdemir, Laçın, Yiğit, Saruç ve Kılıç, 2006).

Çocuğun anne babasının boşanması karşısında vereceği tepkiler çoğunlukla ebeveynlerin süreci nasıl sürdürdükleri ile ilgilidir. Boşanmanın ilerleyen zamanlarında

ebeveynlerin birbirleri ile olan iletişimi de çocuğun gelişimi açısından önem taşımaktadır (Cüceloğlu, 2000). Boşanma öncesinde, boşanma sürecinde ve boşanma sonrasında ebeveynlerin, çocuklarının hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak hareket etmeleri ve daha da önemlisi eş rollerini bıraksalar bile ebeveyn rollerinin asla sona ermeyeceğini çocuklarının da hissetmesini sağlamaları gerekmektedir. Her iki ebeveynin de boşanma olsa bile çocuk için doğru ve sağlıklı olduğunu düşündükleri konularda tutarlı ebeveynlik tarzına devam etmeleri boşanmanın çocuk üzerindeki yıkıcı etkilerini en aza indirmek konusunda etkili olacaktır. Çocuk, anne ve babası arasında geçen olumsuz yaşantı ve duyguların nedeni değildir ve çocuğun böyle hissetmesi boşanmanın gerçek yıkıcı yönünü çocuk açısından oluşturmaktadır.

Boşanma her ne kadar çocuk için stres verici veya sarsıcı da olsa bu çocukların hayatları boyunca problem yaşayacağı ya da kuracakları tüm romantik ilişkilerde boşanmanın olumsuz sonuçlarını taşıyacakları da birer yanılıdır (Öz, 2005). Burada önemli olan yaşamdaki diğer stresli yaşam olayları gibi boşanma sonrasında da çocuğun içinde bulunduğu duruma olan uyumunun kolaylaştırılmasıdır. Uyumun kolaylaşması için de çocuğun yanında yaşamadığı diğer ebeveynine duyduğu ihtiyacın da uygun biçimlerde karşılanması önemlidir. Çünkü kısıtlanmış ya da etkisiz hale gelmiş ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun ilerleyen yaşamında çocuğun iyi oluşunu olumsuz yönde etkilemektedir (Amato ve Keith, 1991). Çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveyni ile olan iletişimi kısıtlandığında çocuk kendisinin terk edildiğini hissederek hayal kırıklığı da yaşayabilmektedir. Böyle bir durumda ebeveynine öfkelenen çocuk, bu öfkesini kendisine yöneltebilmektedir (Gençtan, 1993).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (2019) çalışmasına göre boşanma sonrası tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocukları bekleyen en önemli risk faktörlerinden birisi ayrılık anksiyetesidir. Çocuk hangi ebeveyninden ayrı yaşıyorsa ondan ayrılmanın verdiği kaygı oluşturan durumu yineleyici olarak yaşayabilmektedir.

Anne ve babaların boşanma sürecinde yaptıkları en büyük hatalardan birisi kendi aralarında yaşadıkları tartışmalarda çocuklarının taraf olmalarını beklemeleridir. Her iki ebeveynine de ihtiyaç duyan ve ayrılık anksiyetesi açısından risk altında olan çocuk, haklı olanı seçmek zorunda bırakılarak, ikisinden birini gözden çıkaracağı düşüncesi ile stresini katlamaktadır. Çocuğun yanlış duygulara kapılmaması için her iki ebeveynin de boşanma konusunda ortak bir tavır sergileyerek, bunun eş olmanın sonlandırılmasıyla ve kendi aralarındaki problemlerle ilgili olduğunu çocuğa aktarmaları büyük önem taşımaktadır (Gladding, 2018).

Boşanma ile ilgili çocukta yaşanan değişiklikler sadece duygusal boyutla sınırlı değildir. Davranışsal anlamda da çocuklarda bazı değişiklikler olmaktadır. Boşanma sonrasında çocuklarda görülen saldırgan davranışlardaki artış, boşanma sonrası davranışsal değişikliklere örnektir (Öngider, 2013).

Boşanma sonrasında çocuğun anne ya da baba modelinden ayrı büyümesi özellikle ergenlik dönemindeki çocuklar için kritiktir (Erkal, 2013). Eğer çocuk anne ya da babadan mahrum kalmanın dışında okul değişikliği, şehir değişikliği gibi farklı değişiklikler de yaşayacaksa boşanmanın oluşturacağı stresi en aza indirmek için bu değişikliklerin de mümkün olan en az seviyede tutulması gerekmektedir.

Okul ya da şehir değişikliği gibi önlenemez değişikliklerin yanında çocuğun ergenlik döneminde olması önlenemez şekilde boşanma dönemindeki olumsuzlukları çocuk için artırmaktadır. Çünkü ergenlik döneminde ebeveynlerin boşanması, çocuk için farklı bir risk faktörü olarak ortaya çıkmaktadır. Ergenlik döneminde olan çocukların beş yıl süresince izlendiği boylamsal bir çalışmada, ergenlik dönemindeki çocukların boşanmadan kaynaklanan daha fazla olumsuzluk yaşadıkları belirlenmiştir (Yörükoğlu, 2006). Ergenlik dönemi, gelişim döneminin doğası gereği risk alma davranışlarının artış gösterdiği bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde sarsıcı bir yaşam olayının yaşanması, risk alma davranışında olası bir artışı işaret etmektedir. Çünkü ergenler için boşanmanın stresli bir yaşam olayı olduğu sonucu yapılan araştırmalarda da bulunmuştur (Esmaceli ve Yaacob, 2011; Richardson ve McCabe, 2001). Ergenlerin desteğe ihtiyaç duydukları böyle bir dönemde ebeveynlerinin her ikisini de eş zamanlı olarak yanında görememek ergen açısından stresin kaynağını oluşturmaktadır.

Çocuğa özel faktörler boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini ve şiddetini etkilese bile çocuğun boşanmadan etkilendiği bilinmektedir. Örneğin 12-18 yaş grubundaki çocuklarda boşanmadan sonra daha çok öfke ve depresyon görülürken 6-8 yaş grubundaki çocuklarda boşanmadan dolayı kendini suçlama ve dikkat dağınıklığı görülmektedir. (Gümüş, 2017). Çocuğun boşanmadan etkilenme biçiminin belirlenmesi için çocuğun yaşı, boşanmanın gerçekleştiği koşullar, çocuğun uzak kalacağı ebeveyn gibi farklı faktörlerin incelenmesi gerekmektedir.

## İyimserlik

İyimserliği en temelde bir mizaç özelliği olarak görmek mümkündür. İyimserlik özelliğini taşıyan kişiler olaylarda olumlu noktalara odaklanmakta ve gelecek konusunda da olumlu yaşantıların ağır basacağı beklentisinde olmaktadır. İyimserlik ve başa çıkma değişkenleri birlikte incelendiğinde iyimser kişilerin problem odaklı başa çıkmayı kullandıkları ve stres durumları karşısında planlı oldukları bulunmuştur (Scheier ve Carver, 1992). Düşük iyimserlik ve anksiyete bozuklukları arasındaki ilişkiye bakıldığında ise düşük iyimserliğin anksiyete bozukluklarını yordadığı bulunmuştur (Lowell, Tonnsen, Bailey ve Roberts, 2017).

İyimserlik kavramı terim olarak incelenirken iyimserlik durumu ve iyimserlik eğilimi olarak iki farklı türü olduğundan söz etmek mümkündür. İyimserlik durumu, özgül durumlardaki iyimserliği işaret ederken, iyimserlik eğilimi ise bundan farklı olarak genele yayılan durumları içermektedir (Daco, 1989). Günlük dilde ise iyimserlik, her düşünce veya olayı iyi olarak değerlendirme yönündeki tutum olarak kullanılmaktadır. Bunun için de bireyler genel olarak olayın bütünündeki iyi kısımları görmeye odaklanmaktadır. Sadece olumsuzun ağır basması durumunda bireylerde geleceğe yönelik umutsuzluk, amaç kaybı ya da mutsuzluk olabileceği düşünülmektedir.

İyimserlik çalışmalarının geçmişine bakıldığında bu çalışmaların 25-30 senelik bir geçmişi olduğunu görmek mümkündür. Özellikle pozitif psikoloji ekolü için iyimserlik kavramı önemli bir araştırma alanı olmuştur. İyimserliğin temellerinin ortaya konması için 1985 yılında ilk deneysel çalışmalar Scheier ve Carver (1992) tarafından yapılmıştır. İyimserlik, sadece tam karşıtı olan kötümserliğin bastırılmasında rol oynamamakta; öfke gibi olumsuz çağrışımlara sahip birçok duygu ile baş etme konusunda da önemli rol üstlenmektedir (Güler ve Emeç, 2006). İyimser kişilerin geleceğe yönelik olumlu beklentileri hiçbir zemini olmayan boş beklentiler olarak düşünülmemelidir. İyimserlikteki gelecekte olumlu şeyler umma anlayışı, kişilerin kendilerine olan inançları üzerinde temellenmektedir (Gillham ve Reivich, 2004). Bu sebeple iyimser kişilerin, karşılaştıkları olumsuz durumlar karşısında sorundan kaçmaları ya da sorunun kendiliğinden çözülmesini beklemeden öz yeterliklerine inanarak amaç odaklı hale gelmeleri beklenmektedir. Ancak bütün iyimser bireyler için iyimserlik kavramı aynı değildir. Bu yüzden gerçekçi olmayan iyimserlik kavramını da açıklamak gerekmektedir. Weinstein (1989), gerçekçi olmayan iyimserlik kavramını, kişilerin, kendi başlarına olumsuz olaylar gelme ihtimalini düşük bulmaları ile

ilişkilendirmiştir. Örneğin bir iş kazasında başına kaza gelme olasılığı aynı emniyet koşullarında çalışan tüm işçiler için aynıdır. Gerçekçi olmayan iyimserliğe sahip bireyler, bu iş kazasının kendisi ile aynı şartta çalışan işçilerden daha düşük oranla kendi başlarına geleceğini düşünmektedir. İyimserlik ve gerçekçi olmayan iyimserliği birbirinden ayırma konusunda yardımcı olacak en önemli tanım Goleman'ın (2003) tanımıdır: Kişilerin engellere ve olumsuzluklara rağmen geleceğe yönelik olumlu beklentileri iyimserliktir. Buna göre iyimserliğin içinde hiçbir engel ve olumsuzluk olmayacağı düşüncesi yer almamaktadır. İyimserlik, olası olumsuzluklara rağmen mutluluk beklentisidir.

Fiziksel ve ruhsal olarak sağlığın ön plana çıktığı 21. yüzyılda Seligman ve Csikszentmihayli (2000), hem fiziksel hem de ruhsal açıdan sağlıklı olmak için iyimserliği bir ön koşul olarak görmektedir. Özellikle depresif belirtilerden yakından günümüz insanının geleceğe dair olumsuz beklentilere sahip olması, başka bir deyişle kötümser özellikler göstermesi de Seligman ve Csikszentmihayli'nin araştırmalarının gündelik yaşamdaki pratik bir karşılığıdır. Martin Seligman (2006) da iyimserlik çalışmaları sırasında öğrenilmiş iyimserlik kavramını ilk kez ortaya atmıştır. Öğrenilmiş iyimserlik aslında öğrenilmiş çaresizliğin zıddını tanımlamaktadır. Olayların nedenlerini iyimser bir bakış açısı ile ele alma, ebeveynler ya da çevre aracılığı ile de bireylere aktarılabilir. Bazı kuramcılar iyimserliği doğuştan gelen bir mizaç özelliği olarak görürken; Seligman'ın da aralarında bulunduğu diğer gruptaki kuramcılar ise iyimserliğin öğrenilebilir boyutunun ağır bastığını vurgulamaktadırlar. Ancak Seligman'ın karşısında olan araştırmacılar, iyimserliğin hormonal yapılarla ilişkili olduğunu da savunmaktadır (Gençoğlu, 2006).

Şimşek (2003), bilişsel davranışçı yaklaşımın teknikleri ile üniversite öğrencilerinin işlevsel olmayan düşüncelerine ve iyimserlik düzeylerine etki edilemeyeceğini belirlemeye çalışan araştırmasında, bilişsel davranışçı teknikler kullanıldığında iyimserlik düzeyinde artış olduğunu belirlemiştir. Karagöz (2011), benzer bir çalışma yaparak ergenlerle olumlu düşünme eğitimi programı üzerinde çalışarak ergenlerin iyimserliklerinin artırılabilirliğini bulmuştur. Bu iki araştırma bulgusu da iyimserliğin özellikle öğrenilebilir olan yönünü destekler niteliktedir. İyimser bireyler, iyimserliği öğrenerek olumlu gelecek beklentilerine rağmen olumsuzluklarla karşılaştıklarında bunların nedenlerini kontrol edebilecekleri değişkenlere bağlayarak teslimiyetçi bir yapıdan uzak durmaktadırlar. Ancak

kötümserler ise başlarına gelen olumsuzlukların nedenlerinin kendi ellerinde olmayan, dışsal sebeplere bağlama eğilimindedirler (Seligman, 2007).

İyimserlik ve cinsiyet arasında bir bağ olup olmadığını araştıran araştırmacılar farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Seligman'ın (2007) çocuklar için geliştirdiği iyimserlik ölçeğinin sonuçları cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kızların ve erkeklerin farklı puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Kızlar, iyimserlik ölçeğinden erkeklere göre daha yüksek puanlar almışlardır. Ancak Hoeksema'nın (1987) kadınların depresyona yakalanma ihtimallerinin daha yüksek olduğuna dair ortaya attığı araştırma bulgusu Seligman'ın çalışması ile çelişmektedir. Çünkü iyimserliğin psikolojik sağlık açısından koruyucu bir faktör olduğu düşünüldüğünde ve kız çocuklarının daha iyimser olduğu kabul edildiğinde depresyon açısından kadınların daha düşük puan almaları beklenmektedir. Bu iki farklı araştırmanın farklı yaş grupları ile yapıldığı göz önünde bulundurulduğundan kızların iyimserliklerinin ergenlik döneminde azalmış olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmacılar iyimserliği cinsiyet değişkeninin yanında farklı değişkenlere birlikte de ele almıştır. Kültür ve iyimserlik arasındaki bağlardan yola çıkarak sosyoekonomik düzeyin, iyimserlikle bağlantısı olup olmadığını da araştırılmıştır. Çünkü daha önceki çalışmalardan da bilindiği şekli ile gençlerin yaşama bakışlarını etkileyen faktörler arasında ailenin sosyoekonomik düzeyi de bulunmaktadır (Güleri, 1998). Güleri, çalışmasında daha düşük sosyoekonomik düzeydeki işçi gençler ile daha yüksek sosyoekonomik düzeye sahip üniversiteli gençlerin iyimserliklerini karşılaştırmıştır. Üniversiteli gençlerin işçi gençlere göre iyimserlik puanları daha yüksek bulunmuştur. İyimser bireylerin özellikleri ve iyimser bakış açısının ilişkili olduğu farklı değişkenler farklı araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur. İyimser bireylerin akademik olarak daha başarılı oldukları, sağlıklı ilişkiler kurdukları, mutlu evlilikler yaptıkları ve daha uzun yaşadıkları bulunmuştur (McGinnis, 1990). İyimserlerin en önemli özelliklerinden birisi de yaşadıkları problemlerin geçici olduğuna dair inançlarıdır. Fellman (2000), iyimserlerin kötü durumlarda bir çıkış olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Özellikle hastalıklar gibi kişinin iyi oluşunu sürekli olarak etkileyen durumlarda iyimserliğin önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir.

İyimserlik kavramı açıklanırken yüklenme kuramına vurgu yapmak da önemlidir. Herhangi bir işte başarılı olduğuna inanan bir birey bu başarısını şans ile açıklayarak dışsal faktörlere yüklenme yapıyorsa bu bireyin iyimserlikten uzak olduğu düşünülmektedir. Bu birey, başarısını kendi yeteneği gibi içsel bir faktöre yüklüyorsa bu

bireyi iyimser olarak algılamak mümkündür (Wrosch ve Scheier, 2003). Özellikle daha önce de açıklanan Seligman'ın öğrenilmiş iyimserlik modeli, yükleme kuramı üzerinde şekillenmektedir.

Koruyucu bir ruh sağlığı değişkeni ve pozitif psikoloji kavramı olarak iyimserlik literatürde birçok kavramla birlikte ele alınmıştır. Aynı zamanda farklı çalışma grupları üzerinde araştırmalar yapıldığı da görülmektedir. Bu araştırmada da iyimserlik kavramı psikolojik ihtiyaçlar kavramı ile birlikte, boşanmış ve boşanmamış aile çocukları üzerinden ele alınmıştır.

### **Psikolojik İhtiyaçlar**

Araştırma kapsamında anne ve babası boşanmış ve boşanmamış öğrencilerin psikolojik ihtiyaçları anne ve babası boşanmamış öğrencilerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Psikolojik ihtiyaçlar başlığında psikolojik ihtiyaçlar üzerinde oluşturulmuş kuramlar ve yapılan araştırmalar ile literatür bilgisi sunulmuştur.

En çok bilinen ve en çok kullanılan ihtiyaç hiyerarşisi Maslow tarafından ortaya konmuştur. Maslow'un çalışması Murray'ın çalışması üzerinde temellenmektedir. Maslow'a göre ihtiyaçlar; fizyolojik, güvenlik, sevmeye ve ait olma, saygı ve kendini gerçekleştirme olarak sıralanmaktadır (Maslow, 1954). Fizyolojik ihtiyaçlar açlık gibi yaşamın devamını hedef alan ihtiyaçlardır. Bu ihtiyaçlar karşılanmadan bireyin bir üst basamağa geçemeyeceğini savunan Maslow, bunun için hayati ihtiyaçları temelde görmektedir. Bireyin yaşaması için gerekli olan hayati ihtiyaçların karşılanmasının ardından diğer ihtiyaçları karşılamak için birey hazır olmaktadır. (Kula ve Çakar, 2015). Fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasının ardından birey, kendisini güvende hissetme ihtiyacındadır. Kendi kişisel güvenliğini sağlayan birey ise bir üst basamağa geçerek ait olma arayışına girer. Böylece bu evre ile sevgi temelinde ilişkiler kurmaya çalışır. Sevgi ve ait olma gereksinimi karşılanan birey hak edilmiş şekilde kazanabileceği saygı arayışına girerek saygı ihtiyacını gidermeye çalışır. Önceki basamaklardaki ihtiyaçları karşılanan birey son basamak olan kendini gerçekleştirme basamağındaki ihtiyaçlarını karşılamaya hazır duruma gelmektedir. Bu basamaktaki birey var olan potansiyelini en üst düzeyde kullanmaya çalışır. Orijinal halinde beş basamak olarak tanımlanan Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine sonradan bilme-tanıma ve estetik ihtiyaçları da ilave edilerek son hali toplam yedi basamak şeklinde revize edilmiştir. Bu ihtiyaçlar, önceki

ihtiyaçlardan farklı olarak özgün ürünler meydana getirmeyi içeren ihtiyaçlardır (Hamurcu, 2011).

Yaşamın belirli dönemlerinde gelişim görevleri ile paralel olarak farklı ihtiyaçlar ön plana çıkmaktadır. Örneğin bebeklik döneminde sevilme ihtiyacı ağır basarken ergenlik dönemi ile birlikte özgürlük ve ilişki ihtiyaçları öne çıkmaktadır (Yörükoğlu, 2006). İhtiyaçların karşılanmasının temel amacı organizmanın denge sağlama ve dengede kalma çabasına cevap verilmesidir. Organizmanın kendisi için en uygun yaşam koşullarında kalma ihtiyacına homeostatik sistem adı verilmektedir (Cüceloğlu, 1992).

Psikolojik ihtiyaçlar Meili, Arnold ve Eysenck tarafından (1972) uygun zamanda uygun biçimde karşılanması gereken biyo-psikolojik gereksinimler olarak tanımlanmaktadır. Bu gereksinimler zamanında ve yeterli olarak karşılanmazsa organizmada gerginlik oluşmaktadır. Murray (1938) ise uyarılık, düzen, gösteriş, özerklik, yakınlık, duyguları anlama, ilgi görme, başatlık, kendini suçlama, şefkat gösterme, değişiklik, sebat, karşı cinsle ilişki, saldırganlık, başarma olmak üzere farklı psikolojik ihtiyaçlar tanımlamıştır. Murray da ihtiyaçların kaynaklarını psikolojik ve bedensel olarak gruplandırmıştır. Beden kaynaklı ihtiyaçlarımız bedende huzursuzluk yaratan maddelerin atılımını sağlama ya da bedenin ihtiyaç duyduğu maddelerin alımını karşılamak suretiyle giderilmektedir.

Murray'ın(1938) ihtiyaç sınıflandırmasına göre tanımladığı ihtiyaçlar temelde beş kategoride toplanmaktadır: birincil ve ikincil ihtiyaçlar, genel ve odak noktalı ihtiyaçlar, tepki unsuru olan ve içsel ihtiyaçlar, açık ve kapalı ihtiyaçlar, etki, süreç ve modal ihtiyaçlar. Birincil ve ikincil ihtiyaçlar bedensel kaynaklı nefes alma benzeri ihtiyaçlardır. Genel ve odak noktalı ihtiyaçlar ise ihtiyacın giderilmesinin tek bir unsura ya da birden çok unsura bağlı olup olmadığının anlaşılmasına yardımcı olan sınıflandırmadır. Tepki unsuru olarak ve içsel ihtiyaçlar olarak ihtiyaçlar değerlendirildiğinde gereksinimin başat noktasının çevre ile ilişkisine bakmak gerekmektedir. Eğer ihtiyacın başlaması çevrenin etki ve bu etkiye bir tepki olarak ortaya çıkıyorsa tepki unsuru olarak ihtiyaç; eğer ihtiyacın başlaması belirgin bir şekilde çevre ile etkileşime dayanmıyorsa içsel ihtiyaç olarak sınıflandırılmaktadır. Çevrenin takdirini kazanan ihtiyaçlarımız açık ihtiyaç; çevrenin onayından uzak olan ihtiyaçlarımız ise kapalı (gizli) ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir. Etki ihtiyaçları anlık tepkilerden oluşan ihtiyaçlardır. Süreç ihtiyaçları, karşılanması bir zaman dilimine yayılan ve etki ihtiyaçlarının aksine aniden gelişip karşılanamayan ihtiyaçlardır. Son olarak modal ihtiyaçlar ise giderilmesinden çok niteliği birey için önem taşıyan

ihtiyaçlardır. Murray'ın çalışmalarını inceleyen araştırmacılar özellikle dört ihtiyacın vurgulanması noktasında aynı fikirdedir (Burger, 2006; Heckert vd., 2000). Bu dört ihtiyaç: başarı ihtiyacı, bağlanma ihtiyacı, özerklik ihtiyacı ve baskın olma ihtiyacıdır. Başarı ihtiyacı kişinin üzerine aldığı sorumluluğu etkin bir şekilde yerine getirebilme isteğinden kaynaklanmaktadır. Bağlanma ihtiyacı, gerek aile gerek arkadaşlar gerekse daha genel bir çevre içinde etkileşimde bulunulan insanlara sevme ve sevilme temelinde ilişki kurmaya olan ihtiyacı ifade etmektedir. Özerklik ihtiyacı taşıyan bireyler otorite konumundaki kişilerden gelen emirlere ve zorlamaya direnme gereksinimindedirler. Baskın olma ihtiyacı ise bireyin lider konumunda olup çevresini yönlendirebilme isteğini ifade etmektedir.

Psikolojik ihtiyaçlar farklı araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde sıralanmıştır. Çünkü insanları harekete geçiren temel güç olan ihtiyaçlar, her birey için farklılık göstermektedir ve bu sebeple de farklı şekillerde gruplandırılabilir. Glasser (2003), beş temel ihtiyaç belirlemiştir: yaşama, ait olma, güç, özgürlük ve eğlence. Ayrıca Glasser bu beş temel ihtiyacın doğuştan getirildiğine inanmaktadır. İnsanların da bu ihtiyaçlarını gidererek mutluluğu yakalamaya çalıştıklarını savunmaktadır. Psikolojik danışma sürecinin odağında da bireyin karşılanmayan psikolojik ihtiyaçları bulunmaktadır (Corey, 2000). Hayatta kalma ihtiyacı aslında tüm canlılarda görülen temel bir gerekliliktir. Sevgi ve ait olma ihtiyacı ise gerçeklik terapisinde üzerinde en çok durulan ihtiyaçtır. Glasser, sevme ve ait olma ihtiyacı ile arkadaşlığın farklı olduğu görüşünü savunmaktadır. Buradaki ayrım noktası ise insanların birçoğunun ait olma gereksinimlerini arkadaşları yolu ile karşılamaları; ancak esas zor olanın bunu aşk yolu ile gidermek olmasıdır. (Murdock,2013). Güç, ihtiyacı bireyin daha fazlasına sahip olma isteğinden ileri gelmektedir. Birey, güç ihtiyacını karşılayarak kontrol altında tutma isteğine hizmet eder. Özgürlük ihtiyacı, temelde seçim yaparken bireylerin özgür olmalarını ifade etmektedir. Eğlence ihtiyacı ise tüm yukarıdaki ihtiyaçlar karşılanırken, öğrenirken ve gelişirken kısacası hayatın her alanında zevk alabilmeyi ifade etmektedir. Eğlence ihtiyacı ise esas olarak olumlu duygular ve öğrenme ile ilişkilendirilmektedir.

Öz-belirleme kuramında odaklanılan temel ihtiyaçlar ise; özerklik, ilişki ve yeterlik olarak sıralanmıştır (Deci ve Ryan, 1985). Bartholomew, Ntoumanis, Ryan, Bosch, Thorgersen (2011), duygularımız ve düşüncelerimiz ile birlikte ihtiyaçlarımızı içsel motivasyon öğeleri olarak tanımlamışlardır. Öz belirleme kuramında esas olan motivasyonu artıran sosyal unsurların belirlenmesidir (Deci ve Ryan, 2008). Özerklik ihtiyacı, bireyin özellikle kendisi ile ilgili verilecek kararlarda kendi iradesini

kullanmasıdır. Sağlıklı kişilik gelişiminin de önemli bir parçasını oluşturan özerklik, kişinin kendisini yeterli bulması anlamına da gelmektedir. Kişinin kendi potansiyelini tanıyıp bunu geliştirerek kullanabilmesi yeterlik ihtiyacını ifade etmektedir. Yeterlik ihtiyacının baskın olması kişiyi kendisini geliştirmesi yönünde motive edecektir. İlişki ihtiyacı ise kişinin kendisinin çevre tarafından kabul edildiğini görerek kendisini değerli hissetmesi gereksinimidir. Özellikle sosyal etkinlikler yolu ile çevreyle iletişim kuran birey, ilişkinin ne kadar doyurucu olduğunu da göz önünde bulundurarak ilişki ihtiyacının karşılanmaktadır. Öz belirleme kuramına göre herhangi bir ihtiyacın karşılanmasının engellendiği durumlarda özellikle kişinin motivasyonunda azalma olması beklenmektedir.

McClelland, Murray'ın çalışmalarından hareketle başarı güdüsü üzerinde çalışmıştır (Akt. Steward, 2009). Başarı ihtiyacı teorisi adı verilen bu çalışmalarda ihtiyaçlar, üç kategoride toplanmıştır: başarı, güç ve bağlanma. Başarı ihtiyacı, alınan görev ve sorumluluğun en iyi şekilde yerine getirilmesine duyulan istektir. Güç ihtiyacı, bireyin otorite, yetkin ve diğerleri üzerinde yönlendirici etkiye sahip olma isteğini ifade etmektedir. Bağlanma ihtiyacı, sosyal etkileşim içinde bireyin kendisini ait hissetme isteğidir.

Psikolojik ihtiyaçlar kavramı Türkiye'de de oldukça sık üzerinde çalışma yapılan bir kavramdır. Şahin ve Owen (2009), çalışmalarında saldırganlık ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Bu çalışmaya göre ilişki ve yeterlik ihtiyaçlarının saldırganlık puanına temel etkisi anlamlı bulunmuştur.

Çankaya (2009), üniversite öğrencileri ile yürüttüğü bir çalışmada öznel iyi oluş ve psikolojik ihtiyaçların doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmaya göre ilişkili olma ihtiyacının doyumu kadın öğrenciler yönünde anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre, kadın öğrencilerin ilişkili olma ihtiyaçlarının doyumu arttıkça özel iyi oluşlarının da arttığı bulunmuştur.

Psikolojik ihtiyaçlar kavramı ile ilgili birçok araştırmacı farklı zamanlarda farklı değişkenler ile çalışmalar yapmıştır. Yapılan çalışmalar, ihtiyaç doyumunun farklı değişkenlerle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle danışma sürecinin odak noktalarından birini oluşturan ihtiyaçların tanınması ruh sağlığı çalışanları açısından da önem taşımaktadır.

## İlgili Araştırmalar

Bu bölümde çalışmanın odak noktasını oluşturan boşanma ve özellikle de boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri bağlamında yapılan araştırmalara yer verilecektir. Bunun için önce yurt içi daha sonra ise yurt dışında yapılan araştırmalar incelenecektir.

Yılmaz (2002), Ankara ilindeki 135 boşanmış ebeveyn ile çalışmıştır. Çalışmada boşanmış ebeveynlerin duygusal/sosyal uyumu ve psikolojik sıkıntılarının, çocukların algılanan güç/kontrol, algılanan sosyal destek ve demografik özelliklerden yordanıp yordanamayacağı incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerin çocuklar üzerindeki algılanan güç/kontrol ve algılanan sosyal destek puanlarının yüksekliğinin psikolojik sıkıntı düşüklüğünü yordadığı bulunmuştur. Buna göre kendilerini çocukları üzerinde daha yüksek kontrol sahibi bulan ebeveynler boşanma sonrasında daha az psikolojik sıkıntı bildirmektedir.

Kuyucu (2007), boşanmış ailelerde yetişen ergenlerin bilişsel çarpıtmaları ve benlik değerleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre anne babası boşanmış ergenlerin benlik saygıları ile bilişsel çarpıtmaları arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde ergenlerin eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım ve hayalperestlikleri arttıkça bilişsel çarpıtmalarının da arttığı bulunmuştur. Başarılı ergenlerin, haklarına saygı duyulanların, fikri alınarak aile içinde karar verme süreçlerine katılanların, kardeşinden ebeveynlerinin boşanmasında farklı ebeveynlere velayet hakkı verilmesi ile ayrılmak zorunda kalanların, yaşamına müdahale edilmeyenlerin benlik saygıları daha yüksek bulunurken depresif duygulanım ve psişik izolasyonu daha düşük bulunmuştur. Boşanma sebebi ile kendini suçlu ve öfkeli hissen ergenlerin, beklenen şekilde, benlik değerlerinin düşük olduğu bulunmuştur.

Demirci (2016), boşanmanın etkilerini fenomenolojik bir yaklaşımla anne ve babası boşanmış çocukların gözünden incelemiştir. Yapılan içerik analizleri sonucunda çocukların boşanma ile ilgili olarak yaşadıkları deneyimler dört ana kategoride toplanmıştır: Aile yaşamı, okul yaşamı, duygusal yaşam ve sosyal yaşam. Araştırmaya katılanların çoğu, okul hayatında, sosyal hayatında ve duygusal yaşamında olumsuz yönde yaşam düzeninde değişiklik yaşamıştır. Boşanma sırasında çocuklar, öfke, korku, değersizlik ve dışlanma korkusu yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Gümüş (2017), boşanmanın anne ve babası boşanmış çocuklar üzerindeki etkilerini çocuklar, yetişkin olduklarında inceleyen farklı bir araştırma yapmıştır. Bu

araştırmada ebeveynleri boşanmış 21 yaş üzerindeki yetişkinlerin bağlanma modelleri ve ayrılma kaygıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre boşanma, çocuklar üzerindeki etkilerini uzun vadede göstermektedir. Araştırma İstanbul ilindeki 151 birey ile yrtlmştir. Boşanma sonrasında babalarının ilgisinin azaldığını bildiren bireylerin kayıtsız bağlanma düzeyleri anlamlı Şekilde yüksek bulunmuştur. Ebeveyni boşanmış bireylerde bağlanma stilleri cinsiyet açısından farklılık göstermektedir. Buna göre erkeklerin güvenli bağlanma düzeyleri yüksek bulunurken; kadınların ise saplantılı bağlanma düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Katılımcıların ayrılık kaygılarının anlamlılık düzeylerine bakıldığında ise kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre ayrılık kaygılarının anlamlı Şekilde yüksek olduğu bulunmuştur.

Kasuto (2017), ebeveynleri boşanmış aile çocukları ile ebeveynleri boşanmamış aile çocuklarını öz sayęı ve ruh sağlığı değişkenleri açısından karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Ruh sağlığı değişkeni, anksiyete/depresyon, sosyal ie dönüklük, somatik yakınmalar, karşı gelme, saldırganlık, sosyal problemler, düşünce problemleri ve dikkat problemleri gibi ruh sağlığı değişkenleri ile tanımlanmıştır. 11-16 yaş arasındaki 134 ergenle çalışma yrtlmştir. Kurallara karşı gelme ve düşünce sorunları alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Boşanmış aileye sahip çocukların depresyon/anksiyete, sosyal ie dönüklük, psikosomatik yakınma, saldırganlık, sosyal problemler, dikkat problemleri puanlarının anne babası boşanmamış aile çocuktan daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ayęar (2017) araştırmasında, yine anne ve babası boşanmış ve boşanmamış öğrencileri karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu çalışmada öğrencilerin akılcı olmayan inançlarına ve depresyon ilişkisinde ruminasyonun aracı rolüne odaklanılmıştır. Mersin ilindeki ortaokullarda öğrenim görmekte olan ortaokul öğrencileri ile yürütülen çalışmada akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanlarında anne ve babanın boşanma durumlarına göre anlamlılık gösteren ilişki tespit edilmiştir. Anne babası boşanmış öğrencilerin akılcı olmayan inanç, depresyon ve ruminasyon puanlarının sosyodemografik değişkenlerden etkilenmediği bulunmuştur. Akılcı olmayan inançlar, depresyon ve ruminasyon puanları açısından karşılaştırmalı olarak incelendiğinde boşanmış ebeveyne sahip katılımcıların depresyon ve ruminasyon düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Tezcan (2017), anne ve baba boşanmasının bireyler 18 yaşından küçükken gerçekleştiği durumlar ve anne ve babası boşanmamış bireylerin gelecek yaşamlarındaki

kişilik örüntülerini demografik değişkenler ışığında incelemiştir. Araştırmanın bir boyutunu oluşturan anne ve babası boşanmış bireyler araştırma yürütüldüğünde 20-27 yaş aralığındadır. Ancak anne ve baba boşanması bu bireyler 18 yaşının altındayken yani çocukluk dönemindeyken gerçekleşmiştir. Araştırma sonucunda anne ve babası boşanmış katılımcıların depresyon, histeri, paranoya, şizofreni, sosyal içe dönüklük düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında geçmişten günümüze boşanma üzerine birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Özellikle son yıllarda boşanma ve çocuklar üzerinde boşanmanın etkileri Türkiye’de üzerinde çok çalışılan bir alan olmaktadır. Boşanmanın çocuklar üzerinde, farklı değişkenlerle incelendiğinde, farklı etkileri olduğu araştırma sonuçlarına göre görülmektedir. Boşanma konusu sadece Türkiye’de değil farklı ülkelerde de geçmişten günümüze sıklıkla çalışılan bir alan olmuştur.

Hammond (1979), boşanmanın en önemli etkilerinden birisinin de boşanmanın çocukların öz saygılarını düşürmesi olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle küçük yaş grubundaki çocukların boşanmanın sebebi olarak kendilerini suçlamaları ve sorumlu görmeleri öz saygıların da etkileyebilmektedir.

1980 yılında Wallerstein, boşanmadan 5 yıl sonra çocukların uyum düzeylerini incelemiştir. Buna göre çocukların %25 boşanmadan sonraki ilk 5 yıl içerisinde boşanmaya normal uyum sağlamıştır. Yine aynı oranda çocuğun ise 5 yıl geçmesine rağmen boşanmadan kaynaklanan sorunlarla baş ettiği görülmüştür. Çocukların geri %50’si boşanmaya çok az uyum gösterebilmiştir.

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini değerlendirirken çocuğun yaş düzeyini ve içinde bulunduğu gelişim evresini dikkate almak oldukça önemlidir. Somut işlemler dönemindeki bir çocuğun boşanmayı kavraması ile soyut işlemlere geçebilmiş bir çocuğun boşanmayı kavrayışının ve anlayışının farklı olması beklenmektedir. Cantrell (1986), anne ve babası boşanmış 9-12 yaş arasındaki çocukların özellikle kayıp, çaresizlik ve yalnızlık gibi duyguları hissedeceğini ortaya koymuştur.

Boşanmanın daha ilerleyen yaşlardaki etkileri Amato (1993) tarafından incelenmiştir. Buna göre ergenlerin özellikle güvensizlik, okuldan kaçma ve ergen hamileliği gibi problemler yaşadığını belirlemiştir. Bu problemler ilerleyen yıllarda da kötü yaşantılar olarak hatırlanmaktadır. Laumann, Billings Emery’nin (2000) de anne ve babası boşanmış ve boşanmamış çocukları karşılaştırmalı olarak inceledikleri

çalışmalarında anne ve babası boşanmış çocuklar diğer çocuklara göre acı verici çocukluk yaşantılarının % 35 oranında daha fazla olduğunu dile getirmişlerdir.

Anne ve babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon açısından karşılaştırmalı olarak incelendikleri bir çalışmada boşanmış ailelerden gelen çocukların depresif duygu durumunda bulunma yönünden daha dezavantajlı oldukları bulunmuştur (Wolfe, 2001). Ayrıca çocuklarda depresyonla ilgili faktörlere bakıldığında anne ve babası boşanmamış çocuklarda depresyonla ilgili faktörler, ilişkiler ve arkadaşlık desteği ve ebeveynlik becerileridir. Anne ve babası boşanmış çocuklarda ise depresyonla ilgili faktörler, ekonomik konular ve anne ve baba ayrılığıdır.

Boşanma ve özellikle de çocuklar üzerindeki etkileri denilince akla genellikle olumsuz etkiler gelmektedir. Ancak Shulman ve arkadaşları (2001) boşanma öncesinde gergin olan çocukların, anne ve babalarının boşanmalarından sonra yaşadıkları gerginlikte azalma olduğunu bulmuşlardır. Bu olumlu bir bulgudur. Aile içinde sürekli devam eden geçimsizlik ve huzursuzluğun boşanma ile sona ermesi, boşanmanın evliliğin niteliğine göre çocuk üzerinde olumlu etki bırakabileceği anlamına da gelmektedir. Boşanmanın her durumda bireyler açısından olumsuz olarak kabul edilmemesi gerekmektedir. Mahl (2001), tarafından yapılan bir çalışmada da boşanma sonrasında aile ilişkilerinde iyileşme olduğu bulunmuştur. Çalışmada ebeveynleri boşanmış genç yetişkinlerin romantik ilişkileri üzerinde anne ve baba boşanmasının etkileri incelenmiştir. Bireyler anne ve baba boşanmasının her zaman olumsuz anlamları olmadığını dile getirmişlerdir.

Boşanmanın bireylerin gelecekteki ilişkilerinde kullandıkları iletişim biçimlerine olan etkilerini inceleyen uzun dönemli bir araştırmada cinsiyete göre farklılık tespit edilmiştir. Anne ve babası boşanmış kadınların, gelecekteki ilişkilerinde daha düşük düzeyde samimiyet ve yapıcı iletişim biçimine sahip oldukları ancak erkekler üzerinde ise anne ve baba boşanmasının gelecekteki ilişkilerinde kullandıkları iletişim biçiminde bir farklılığa yol açmadığı bulunmuştur (Mullet, 2004).

Boşanmanın ruhsal etkileri olabileceği yönündeki araştırmalara yurt dışı literatüründe de rastlamak mümkündür. Örneğin Huurre (2006), özellikle çocuğun boşanmayı kabul edemediği durumlarda kaygı problemlerinden davranış bozukluklarına kadar pek çok sorunun görülebileceğini vurgulamıştır. Boşanmış ailelerden gelen çocuklar, boşanmamış aileler büyüyen çocuklarla karşılaştırıldığında uyum güçlüğü, düşük akademik performans ve düşük özgüven açısından daha riskli durumdadır (Clarke-Stewart ve Brentano, 2006).

Boşanma ve benlik saygısı Türkiye’ de olduğu gibi yurt dışı literatürde de birlikte çalışılmış kavramlardır. Vonbergen (2012), boşanma ile benlik saygısının negatif yönde ilişkili olduğunu ileri sürmektedir.

Emery (2013), çocukluk dönemlerinde anne ve babası boşanmış bireylerin evliliklerini incelemiştir. Çalışmada, evli ailelerde büyümüş bireylere göre boşanmış ailelerde büyüyen bireylerin kendilerinin de boşanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Sonuç olarak boşanma konusunda yurt içinde ve yurt dışında yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların da odak noktasını boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisinde özellikle ruhsal problemler, psikolojik uyum ve benlik konuları önemli yer tutmaktadır. Ancak boşanmanın etkileri her zaman olumsuz olmamakla birlikte birçok farklı değişkenle birlikte değerlendirilmelidir.

## BÖLÜM 3

### YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu ve verilerin toplanması hakkında bilgi verilecektir.

#### **Araştırmanın Modeli**

Araştırma tarama modellerinin bir çeşidi olan ilişkisel tarama modelindedir. İlişkisel tarama modeli, herhangi bir durumu araştırmacının manipülasyonu olmaksızın ortaya koymayı amaçlayan modeldir. Karşılaştırma türünde, iki ya da daha fazla değişken arasında bağımlı değişkene göre gruplar arasında herhangi bir fark olup olmadığı incelenir (Crano ve Brewer, 2002). Bu modelde çocuklar, anne ve babalarının boşanmış olma durumuna göre temel ihtiyaçları ve iyimserlikleri yönünden karşılaştırılmıştır.

#### **Çalışma Grubu**

Araştırma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılında 5., 6.,7. ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan 100 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrenciler anne ve babalarının boşanma durumlarına göre eşit sayıda seçilmişlerdir. Araştırmaya Konya ilinin Çeltik ilçesinde öğrenim görmekte olan 9 okuldaki tüm anne babası boşanmış öğrenciler dahil edildikten sonra eşit sayılarda yine aynı okullardan anne ve babası boşanmamış öğrenciler dahil edilmiştir. Araştırma grubunun demografik özellikleri Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1

*Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Yaşları*

Değişken	<i>f</i>	%
Yaş( $\bar{x}=12,47$ $Ss=1,11$ )		
10	3	3.0
11	19	19.0
12	25	25.0
13	35	35.0
14	17	17.0
15	1	1.0
Toplam	100	100.0
Cinsiyet		
Erkek	53	53.0
Kız	47	47.0
Toplam	100	100.0
Sınıf		
5.Sınıf	18	18.0
6.Sınıf	37	37.0
7.Sınıf	30	30.0
8.Sınıf	15	15.0
Toplam	100	100.0
Anne ve Babanın Birlikte Yaşama Durumu		
Birlikte Yaşama	50	50.0
Boşanmış	50	50.0
Toplam	100	100.0

Buna göre 100 öğrencinin %53'ü erkek, %47'si kızdır. Öğrencilerin yaşları 10 ile 15 arasında değişmekte olup yaşlarının ortalaması 12.47( $ss=1.11$ )'dir. Öğrencilerin %18'i 5.sınıf, %37'si 6.sınıf, %30'u 7.sınıf ve %15'i 8.sınıfta öğrenim görmektedir.

Çalışma grubunun özellikle Konya ili Çeltik ilçesindeki anne ve babası boşanmış çocuklardan seçilmesinin temel sebebi, bölgedeki boşanma ve çocuk üzerindeki etkilerinin homojenliğini muhafaza etmektir. Türkiye'de evlilik ve boşanma ile ilgili olarak geleneksel ögeler devam etse de bazı bölgelerde farklı ve yenilikçi bakış açıları oluşmaktadır (Beşpınar, 2017). Çalışmanın yapıldığı bölgede, boşanma ve boşanmaya ilişkin bakış açısı hala gelenekseldir. Bölge, yerleşim yerine göre köy ailesi kategorisindedir (Taylan, 2009). Köy ailesi yapısında olduğu gibi bölgede de baba ailesine dayalı bir yerleşim ve sosyal ilişkiler bütünü vardır.

Bölgedeki boşanmalar, anne ve babanın birlikte ya da herhangi birinin tek başına boşanmaya karar vermesinden sonra çocuklara herhangi bir açıklama yapılmaksızın ebeveynlerden birinin evi terk etmesi ile yaşanmaktadır. Çoğunlukla erkek eşin geniş ailesinin evine yakın evlilik birliği kurulduğundan evi terk eden kişi anne olmaktadır. Bazı durumlarda da anne evi terk etmek zorunda bırakılmaktadır. Annenin evi terk

etmesinin ardından çocuğun anne ile görüşmesi yasaklanmakta ya da minimum seviyede tutulmaktadır. Çocukların bakımını ise babanın hemen evlenmesi ile yeni eş ya da babaanneler üstlenmektedir. Dolayısı ile çocuk boşanma ile annesinden ayrı kalmanın yanında babasından da uzaklaşmaktadır. Çocuklarda boşanma sonrası uyumun gerçekleşebilmesi için anne ve baba arasında tutarlılık olmalıdır (Öngider, 2013). Ancak bölgede yaşanan boşanmalarda bir tutarlılık bulunmamaktadır. Çünkü evden ayrılan ebeveyn, diğer ebeveyn ya da ebeveynin geniş ailesi tarafından çocuğa olumsuz sıfatlarla anlatılmaktadır. Bu sebeple de çocukların boşanma sonrası süreçte uyumları zorlaşmaktadır. Çocuk kendisini anne ya da babasının isteyerek terk ettiğini düşünmektedir. Bu sebeple de kendisine ilişkin değersizlik algısına düşebilmektedir.

Amato ve Gilberth (1999) çalışmalarında, boşanma sonrasında evden giden ebeveyn ile yıpranan ilişkilerin, çocukları daha bağımlı hale getirdiğini bulmuştur. Bölgede de genellikle evden giden anne ile çocuk ilişkisi yıpranmaktadır. Hatta çocuğa bakım veren babaanne, hala gibi geniş aile bireylerinin anne hakkındaki olumsuz konuşmaları ile çocuk, annesi hakkında olumsuz görüş geliştirebilmektedir.

## **Verilerin Toplanması**

Araştırmada öğrencilerin demografik bilgilerinin belirlenmesi için araştırmacı tarafından hazırlanan “Demografik Bilgi Formu”, öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarının belirlenmesi için “Temel İhtiyaçlar Ölçeği”; öğrencilerin iyimserlik düzeylerinin belirlenmesi için ise “İyimserlik Ölçeği” kullanılmıştır. Kullanılan ölçekler hakkında bir sonraki bölümde detaylı bilgi verilmiştir.

### **Kişisel Bilgi Formu**

Kişisel bilgi formu, öğrencilerin yaş, sınıf, cinsiyet, anne ve babanın boşanma durumları, öğrencinin kiminle birlikte yaşadığı ile ilgili olarak bilgilerin toplanması için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

### **Temel İhtiyaçlar Ölçeği (TİÖ)**

Temel İhtiyaçlar Ölçeği, lise öğrencilerine uygulanmak amacıyla İkinci (2003) tarafından geliştirilmiştir (Akt. Eşici, 2007). Ölçeğin ilköğretim ikinci kademe

öğrencilerine yönelik formu ise Eşici (2007) tarafından hazırlanmıştır. Ölçek, öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinin belirlenmesi için kullanılmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puan, söz konusu ihtiyacın daha yüksek düzeyde karşılandığını göstermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliği için faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için de iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa ve madde toplam korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin dört faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Bu faktörler: “Özgürlük”, “Ait olma”, “Eğlence” ve “Güç” olarak adlandırılmıştır. Ölçekte açıklanan toplam varyans %42.41 olarak hesaplanmıştır.

Temel İhtiyaçlar Ölçeği'nin birinci faktörü 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin özgürlük faktöründeki maddeleri için faktör yük değerleri .73 ile .58 arasındadır ve maddelere ilişkin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları ise .57 ile .42 arasındadır. Ölçeğin bu faktörüne ait iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa .71 olarak bulunmuştur ( $n=317$ ). Ölçeğin ait olma boyutundaki 5 maddenin faktör yük değerleri .68 ile .56 arasındadır. Bu boyuttaki ifadelerle ilişkin madde toplam korelasyonları .51 ile .41 arasında değişmektedir ve Cronbach Alfa değeri ise .71 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin eğlence boyutunda 5 madde yer almaktadır ve bu maddelerin faktör yük değerleri .71 ile .38 arasında değişmiştir. Ölçeğin bu boyutunda yer alan maddelere ait düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları .44 ile .30 arasında değerler almış ve Cronbach Alfa .59 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güç boyutundaki 5 maddenin faktör yük değerleri .68 ile .56 arasındadır. Ölçeğin bu boyutunda yer alan maddelere ait düzeltilmiş madde-toplam korelasyon değerleri .52 ile .40 arasındadır ve Cronbach Alfa .68 olarak bulunmuştur.

Bu çalışma için ölçeğin tamamında hesaplanan Cronbach alfa değeri .83'tür. Ölçeğin alt boyutlarındaki Cronbach alfa değerlerine bakıldığında ise ait olma alt boyutunda bu değer .75, güç alt boyutunda .66, özgürlük alt boyutunda .68 ve eğlence alt boyutunda .64'tür.

### **İyimserlik Ölçeği (İÖ)**

Ölçek, Çalık (2008) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek geliştirilirken Balcı ve Yılmaz (2002) tarafından geliştirilen İyimserlik Ölçeğinden yararlanılmıştır (Akt. Çalık, 2008). Balcı ve Yılmaz tarafından geliştirilmiş olan İyimserlik Ölçeği, 24 maddeden oluşmakta ve üniversite öğrencilerinin iyimserliklerinin ölçülmesini amaçlamaktadır.

Üniversite öğrencileri için hazırlanan iyimserlik ölçeği ilköğretim kademesine uygulanırken öğrencilerin yaş grubu dikkate alınarak maddelerin yerlerinde ve ifade biçimlerinde değişiklik yapılması uzman görüşü de alınarak uygun bulunmuştur. Deneme uygulamaları sırasında öğrencilerin anlayamadıkları maddelerde de gerekli değişiklikler yapılmıştır. Üniversite öğrencileri için dört seçenekten oluşan cevap anahtarı ilköğretim düzeyine uyarlanırken beş seçenek olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. 160 kişiyle yürütülen uygulamanın sonucunda İyimserlik Ölçeği'nin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 olarak bulunmuştur. Güvenirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması testin güvenilirliği için yeterlidir. (Büyüköztürk, 2017).

Ölçeğin iki yarı test güvenirliği de araştırmacı tarafından hesaplanmıştır. Buna göre hesaplanan korelasyon katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur. Ayrıca tüm ölçek maddeleri için madde toplam korelasyonları hesaplandığında ise bu değer .25 ve .74 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçekte açıklayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Ölçekte açıklanan toplam varyans ise %36'dır. Açıklanan toplam varyansın %30'un üzerinde olması, ölçeğin tek faktörlü bir ölçek olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2017). Yapılan analizlere göre ilköğretim öğrencilerine uyarlanan iyimserlik ölçeğinin 18 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Buna göre de ölçekten alınabilecek en yüksek puan 90 en düşük puan ise 18'dir. Bu çalışmada ölçeğin hesaplanan Cronbach alfa değeri ise .89'dur.

### **Verilerin Çözümlemesi**

Verilerin çözümlemesi için SPSS 21.0 for Windows programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı analizler için kategorik değişkenler sayı ve yüzdelerle, sayısal değişkenler ise ortalama, standart sapma, ortanca, minimum ve maksimum ile gösterilmiştir. Araştırma sorularının cevaplanması için normal dağılım gösteren özgürlük ihtiyacı, eğlence ihtiyacı ve iyimserlik puan karşılaştırmaları için t testi kullanılmıştır. Ancak normal dağılımdan sapma gösteren ait olma ihtiyacı, güç ihtiyacı ve psikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeylerinin analizi için ise Mann Whitney U analizi kullanılmıştır. İstatistik anlamlılık düzeyi <0.05 olarak kabul edilmiştir. Temel değişkenlere ilişkin betimsel istatistikler Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2

*Temel Değişkenlere İlişkin Betimsel İstatistikler*

Değişkenler	<i>n</i>	$\bar{X}$	<i>Ss</i>	Basıklık	Çarpıklık
Ait Olma	100	21.48	3.45	3.80	-1.64
Güç	100	21.28	3.14	2.34	-1.31
Özgürlük	100	16.81	4.07	-.38	-.49
Eğlence	100	18.69	4.08	.61	-.89
İyimserlik	100	72.44	11.96	.37	-.71

Tablo 2 incelendiğinde, özgürlük ihtiyacı, eğlence ihtiyacı ve iyimserlik değişkenlerinin basıklık ve çarpıklık katsayılarının +1 ve -1 değerleri arasında olduğu görülmektedir. Sosyal bilimlerde normallik incelenirken normallik varsayımının karşılanması için basıklık ve çarpıklık değerlerinin bu değer aralığında olması gerekmektedir (Tuna, 2016). Bu sebeple özgürlük ihtiyacı, eğlence ihtiyacı ve iyimserlik değişkenleriyle parametrik testlerden olan t-testi yapılmasına karar verilmiştir. T- testi, anne ve babası boşanmış ve boşanmamış çocuklar arasında özgürlük ve eğlence ihtiyaçları puanları ile iyimserlik puanları arasındaki ortalama farklarını test etmek amacı ile kullanılmıştır. Bu değişkenlerin dışında kalan ait olma ihtiyacı ve güç ihtiyacının karşılanma düzeyi puan ortalamalarının karşılaştırılması için, t testinin normallik varsayımları sağlanmadığından, parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U-Testi yapılmasına karar verilmiştir.

## BÖLÜM 4

### BULGULAR VE YORUMLAR

Bu başlık altında araştırmanın alt amaçları doğrultusunda hazırlanan araştırma sorularının test edilmesi için yapılan analizlerin bulguları verilmiş ve daha sonra da literatürdeki diğer araştırma sonuçları ışığında eldeki bulgular yorumlanmıştır.

#### **Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Ait Olma İhtiyacına İlişkin Bulgular**

Ait olma ihtiyacının karşılanma düzeyine ilişkin puanların anne babanın boşanmış olup olmamasına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla uygulanan Mann Whitney U-Testi sonuçları Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3

*Ait Olma İhtiyacının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre U-Testi Sonucu*

Anne ve Babanızın Birlikte Yaşama Durumu	<i>n</i>	Sıra Ortalaması	<i>U</i>	<i>p</i>
Birlikte Yaşama	50	58.11	869.5	0.008
Boşanmış	50	42.89		

Tablo 3 incelendiğinde anne babası ayrı ve birlikte olan çocukların ait olma ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür,  $U=869.50$ ,  $p<.05$ . Sıra ortalamaları dikkate alındığında, anne babası birlikte yaşayan çocukların ait olma ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri anne babası boşanmış çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre anne ve babası birlikte olan çocukların ait olma ihtiyaçlarının anne ve babası boşanmış çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde karşılandığı söylenebilir.

Alanyazın incelendiğinde, Yörükoğlu’nun (2019), anne ve babanın çocukla ilgili olduğunda çocuğun kendisini güvende hissettiği ve daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu görüşü, ait olma temel ihtiyacının karşılanma düzeyinin anne ve babası birlikte

olan çocuklarda anne ve babası boşanmış çocuklara göre daha yüksek olduğu bulgusunu desteklemektedir. Ait olma ihtiyacı, aile ve en yakınlarla sevme, sevilme ve sevgiyi kabul edebilme yolu ile giderilmektedir (Murdock, 2013). Anne ve babası birlikte olan çocukların sevme ve ait olma ihtiyaçları karşılandığında çocuklar kendilerini daha güvende hissedecekleri ve benlik saygılarının da yükseleceği söylenebilir.

Duru'nun (2015) tanımında ait olma duygusu kişinin bir parçası olduğu çevre içinde kendi yerini anlamlı görmesi olarak yer almaktadır. Araştırmada anne babası boşanmış çocukların ait olma ihtiyaçlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Anne ve babası boşanmış çocukların içinde buldukları çevrede kendilerini o bütüne yeterince ait anlamlı bir parça olarak göremedikleri söylenebilir.

### **Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Güç İhtiyacına İlişkin Bulgular**

Güç ihtiyacının karşılanma düzeyine ilişkin puanların anne babanın boşanmış olup olmamasına göre farklılık gösterip göstermediği incelemek amacıyla uygulanan Mann Whitney U-Testi sonuçları Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4

#### *Güç İhtiyacının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre U-Testi Sonucu*

Anne ve Babanın Birlikte Yaşama Durumu	<i>n</i>	Sıra Ortalaması	<i>U</i>	<i>p</i>
Birlikte Yaşama	50	56.46	952	0.038
Boşanmış	50	44.54		

Tablo 4 incelendiğinde, anne babası ayrı ve birlikte olan çocukların güç ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir,  $U=952$ ,  $p<.05$ . Sıra ortalamaları dikkate alındığında, anne babası birlikte yaşayan çocukların güç ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri anne babası boşanmış çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre anne ve babası birlikte olan çocukların güç ihtiyaçlarının, anne ve babası boşanmış çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde karşılandığı söylenebilir.

Yörükoğlu'na (2006), göre çocuklar boşanma sonrasında birlikte yaşadığı ebeveyne sığınarak onun ilgisini çekmeyi istemektedir. Araştırma bulgularına bakıldığında anne ve babası boşanmış çocukların güç ihtiyaçlarının karşılanma

düzeyinin anne ve babası boşanmamış çocuklara göre daha düşük olduğu görülmektedir. Güç ihtiyacı, önemli olduğunu hissetme isteği şeklinde de ortaya çıkabilmektedir (Murdock, 2013). Anne ve babası boşanmış bir çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyninin ilgisini çekmeye çalışması önemli olduğunu hissetmeye çalışması olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Böylece çocuk, güç ihtiyacını da karşılamaya çalışmaktadır. Güç ihtiyacının karşılanma düzeyi ile ilgili araştırma bulgusu Yörükoğlu'nun (2006) görüşleri ile tutarlıdır.

Bireyler, güç ihtiyaçlarını yeteri kadar karşılayamazlarsa yaptıkları işlerden doyum alamamaktadırlar (Karababa, 2018). Bu bulgu araştırma sonucu ile birlikte düşünüldüğünde anne babası boşanmış olan öğrencilerin yeterince karşılanamayan güç ihtiyacı akademik olarak derslerden zevk alamama, kurdukları arkadaşlıkları doyurucu bulmama gibi sonuçlar doğurabilecektir.

### **Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Özgürlük İhtiyacına İlişkin Bulgular**

Özgürlük ihtiyacının karşılanma düzeyine ilişkin puanların anne babanın boşanmış olup olmamasına göre farklılık gösterip göstermediği incelemek amacıyla uygulanan t-testi sonuçları Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5

*Özgürlük İhtiyacının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre t-testi Sonucu*

Anne ve Babanın Birlikte Yaşama Durumu	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>Ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Birlikte Yaşama	50	17.28	3.74	98	1.156	0.250
Boşanmış	50	16.34	4.36			

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin özgürlük ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri anne babanın boşanmış olma durumuna göre anlamlı bir fark göstermemektedir,  $t(98)=1.15$ ,  $p>.05$ . Buna göre, anne ve babası boşanmış öğrencilerin özgürlük ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ile anne ve babası birlikte yaşayan öğrencilerin özgürlük ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri farklılaşmaktadır.

Araştırmada anne ve babası boşanmış ve anne ve babası boşanmamış çocuklar arasında farklılıkların incelendiği değişkenler arasında anlamlı bir farklılık saptanmayan tek değişken özgürlük ihtiyacının karşılanma düzeyidir. Çalışmanın yapıldığı yaş

grubuna bakıldığında ergenlik dönemine giriş yılları olduğu görülmektedir. Ergenlik döneminin özelliği olarak bu dönemdeki bireylerde bağımsızlığını kazanma, hayatının kontrolünü eline alma gibi isteklerin yoğun olduğu bilinmektedir (Akyüz, 1983; Steinberg, 2017). Elde edilen araştırma bulgularına göre, çalışma grubundaki çocukların özgürlük ihtiyaçları baskın olduğundan bu ihtiyacın karşılanma düzeyinde farklılık görülmemesi ergenlik döneminin bir özelliği olarak düşünülebilir.

### **Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin Eğlence İhtiyacına İlişkin Bulgular**

Eğlence ihtiyacının karşılanma düzeyine ilişkin puanların anne babanın boşanmış olup olmamasına göre farklılık gösterip göstermediği incelemek amacıyla uygulanan t-testi sonuçları Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 6

*Eğlence İhtiyacının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre t-testi Sonucu*

Anne ve Babanızın Birlikte Yaşama Durumu	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>Ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Birlikte Yaşama	50	19.8	3.04	85.02	3.312	0.001
Boşanmış	50	17.40	4.59			

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin eğlence ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri anne babanın boşanmış olma durumuna göre anlamlı bir fark göstermektedir,  $t(85.02)=3.31$ ,  $p<.05$ . Anne ve babası birlikte yaşayan öğrencilerin eğlence ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ( $\bar{x}=19.98$ ), anne babası boşanmış öğrencilere ( $\bar{x}=17.40$ ) göre daha yüksektir. Buna göre, anne ve babası birlikte olan çocukların eğlence ihtiyaçları anne ve babası boşanmış çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde karşılandığı söylenebilir.

Araştırma kapsamında yapılan analizler sonucunda anne ve babası boşanmamış çocukların eğlence ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri, anne ve babası boşanmış çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur. Eğlence ihtiyacının karşılanması hoş giden duyguların oluşması ve yeni şeyler öğrenebilmekle ilgilidir (Murdock,2013). Literatürde anne ve babanın boşanmasının çocukta akademik başarısızlığa yol açabileceği bilgisi mevcuttur (Ünlü, 2015). Araştırmanın eğlence ihtiyacına ilişkin bulgusu bu literatür bilgisi ışığında incelendiğinde, anne ve babası boşanmış

öğrencilerin eğlence ihtiyacının karşılanmaması sonucunda yeni şeyler öğrenmeye ilişkin motivasyonun kaybolduğu veya akademik olarak yaşanan başarısızlıklarla çocuğun eğlence ihtiyacının karşılanmadığı yorumu yapılabilmektedir.

### **Anne ve Babası Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Öğrencilerin İyimserlik Puanlarına İlişkin Bulgular**

İyimserlik puanlarının anne babanın boşanmış olup olmamasına göre farklılık gösterip göstermediği incelemek amacıyla uygulanan t-testi sonuçları Tablo 8’de verilmektedir.

Tablo 7

*İyimserlik Puanlarının Anne Babanın Boşanmış Olup Olmaması Durumuna Göre t-testi Sonucu*

Anne ve Babanın Birlikte Yaşama Durumu	<i>n</i>	$\bar{x}$	<i>Ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Birlikte Yaşama	50	76.58	9.24	88.42	3.671	<0.001
Boşanmış	50	68.30	12.99			

Öğrencilerin iyimserlik puanları anne babanın boşanmış olma durumuna göre anlamlı bir fark göstermektedir,  $t(88.42)=3.67$ ,  $p<.05$ . Anne ve babası birlikte yaşayan öğrencilerin iyimserlik puanları ( $\bar{x}=76.58$ ), anne babası boşanmış öğrencilere ( $\bar{x}=68.30$ ) göre daha yüksektir. Buna göre öğrencilerin iyimserlik düzeyleriyle anne babalarının boşanmış olup olmamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Anne ve babası birlikte olan çocukların iyimser bakış açılarının anne ve babası boşanmış çocuklara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir.

Çankaya (2009), bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulması ile iyi olma düzeyleri arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Buna göre temel psikolojik ihtiyaçları karşılanan bireylerin iyi olma düzeyleri daha yüksek olmaktadır. Araştırma bulgularına bakıldığında anne ve babası boşanmamış çocukların hem temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri hem de iyimserlikleri anne ve babası boşanmış çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur. Çankaya'nın (2009) öne sürdüğü temel ihtiyaçların karşılanması ve iyi oluş arasındaki ilişkinin araştırma bulguları ile de doğrulandığı görülmektedir. İyi olma düzeyi ve temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi ileri süren araştırmalar yurt dışı literatürde de bulunmaktadır (Williams, Gagne, Ryan ve Deci, 2002).

Seligman (2007) iyimserliğin öğrenilebilir bir düşünme biçimi olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşe göre çocuklar, iyimser bir ebeveynin rehberliğinde iyimser düşünce biçimini benimseyebilmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde anne ve babası boşanmamış çocukların iyimserlik düzeylerinin anne ve babası boşanmış çocukların iyimserlik düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, anne ve babası birlikte yaşayan çocukların, ebeveynler iyimser kabul edildiğinde, iyimserliği her iki ebeveyni sayesinde öğrenme ihtimallerinin daha yüksek olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir. Anne ve babası boşanmış bir çocuğun en az bir ebeveyninden uzak büyümesi, iyimser bir ebeveyninden uzaklaştığı için, iyimser düşünce biçimini öğrenmesini zorlaştırabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında anne ve babası birlikte yaşayan çocukların iyimserlik düzeylerinin daha yüksek olduğu şeklindeki araştırma bulgusu Seligman'ın (2007) iyimserliğin ebeveynler rehberliğinde öğrenilebilir olduğu yönündeki görüşü ile tutarlılık göstermektedir.

Literatürde de çocukların ebeveynlerinin ayrılmasından sonra depresif belirtiler gösterebileceği çalışmalar mevcuttur (Martin ve Cohen, 2000). İyimserlik düzeyinin yüksek olması depresyona karşı koruyucu bir faktör olabilmektedir. Geleceği yönelik iyi şeyler yaşanacağına ilişkin inancı ifade eden iyimserlik ve başına kötü şeyler gelebileceğine ilişkin hisleri ifade eden depresif duygular zıt anlamlar içermektedir. Dolayısı ile anne ve babası boşanmış çocukların depresyon riskinin daha fazla olduğu ile ilgili araştırma bulguları (Ekşi, 1990) ile bu araştırmadaki anne ve babası boşanmamış çocukların iyimserlik düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusu tutarlıdır. Anne ve baba ayrılığının çocuğun kötümserliği ile ilişkili olduğunu gösteren farklı görüşler de mevcuttur (Baltaş ve Baltaş, 1997).

Kişilik özelliği olarak iyimserlik ve kötümserlik arasında en belirgin ayırım, olaylar istedik şekilde gitmediğinde kötümser kişilerin bundan kendilerini sorumlu tutmaları; iyimser kişilerin ise bu durumu olaya özgü olarak algılamalarıdır (Sivri, 2019). Boşanmanın çocuk açısından olumsuz olduğu birçok durum vardır. İyimser bakış açısına sahip olmayan çocuklar boşanma olayından kendilerini sorumlu tutabilmektedirler. Çünkü kötümser bakış açısında olumsuz olayların nedenlerini içsel ve kendine yönelik mekanizmalar ile açıklama şekli ağır basmaktadır.

## BÖLÜM 5

### SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu başlık altında araştırmanın alt amaçları doğrultusunda hazırlanan araştırma sorularının test edilmesi için yapılan analizlerin sonuçları verilmiş ve araştırmacılar ile uygulayıcılar için öneriler sunulmuştur.

#### Sonuçlar

Araştırmada anne ve babası boşanmış ve boşanmamış çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve iyimserlik düzeyleri incelenmiştir. Buna göre araştırma bulguları ile ulaşılan sonuçlar şöyledir:

1. Anne ve babası boşanmış ve boşanmamış ve boşanmamış çocukların ait olma temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre ebeveynleri birlikte yaşayan çocukların ebeveynleri boşanmış çocuklara göre ait olma temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
2. Anne ve babası boşanmış ve boşanmamış ve boşanmamış çocukların güç temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre anne ve babası birlikte yaşayan çocukların anne ve babası boşanmış çocuklara göre güç temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
3. Anne ve babası boşanmış ve boşanmamış ve boşanmamış çocukların eğlence temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre ebeveynleri birlikte yaşayan çocukların ebeveynleri boşanmış çocuklara göre eğlence temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
4. Anne ve babası boşanmış ve boşanmamış ve boşanmamış çocukların özgürlük temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermemiştir.
5. Anne ve babası boşanmış ve boşanmamış ve boşanmamış çocukların iyimserlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre ebeveynleri

birlikte yaşıyan çocukların, ebeveynleri boşanmış çocuklara göre iyimserlik düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

## **Öneriler**

Bu bölümde araştırma sonuçlarına göre bundan sonra benzer çalışmalar yapmayı düşünen araştırmacılara ve öncelikle okullarda çalışan psikolojik danışmanlar olmak üzere ihtiyaç duyan tüm uygulayıcılara öneriler sunulmuştur.

### **Araştırmacılar İçin Öneriler**

1. Bu araştırma ortaokulda öğrenim görmekte olan çocuklar ile gerçekleştirilmiştir. Benzer bir çalışma farklı yaş grupları ile de yürütülebilir.
2. Araştırmanın çalışma grubunu bir ilçede yaşayan öğrenciler oluşturmaktadır. Benzer bir çalışma farklı sosyoekonomik düzeyi içerecek bir bölgede gerçekleştirilebilir.
3. Araştırma kapsamına alınan ilçede anne ve babası boşanmış 50 ortaokul öğrencisi bulunduğundan eşit sayıda anne ve babası boşanmamış öğrenci çalışmaya dahil edilerek toplam 100 öğrenci ile araştırma yürütülmüştür. Yapılacak benzer bir çalışmada araştırmaya dahil edilecek çocuk sayısı artırılarak cinsiyet, çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyn gibi farklı değişkenler açısından da araştırma soruları oluşturulabilir.

### **Uygulayıcılar İçin Öneriler**

1. Anne ve babası boşanmış çocukların ait olma temel ihtiyacının anne ve babası boşanmamış çocuklara göre daha az karşılandığı sonucuna dayanarak uygulayıcıların anne ve babası boşanmış çocukların arkadaşlık ilişkileri gibi sosyal destek alabilecekleri kaynakları geliştirmeleri açısından destek olmaları yararlı olacaktır.

2. Anne ve babası boşanmış çocukların güç temel ihtiyacının anne ve babası boşanmamış çocuklara göre daha az karşılandığı sonucuna dayanarak uygulayıcıların anne ve babası boşanmış çocukların önemli olma hissini karşılamaları için başarılı olup yeteneklerini gösterebilecekleri alanlara yönlendirilmesi çocuklar açısından faydalı olacaktır.

3. Anne ve babası boşanmış çocukların eğlence temel ihtiyacının anne ve babası boşanmamış çocuklara göre daha az karşılandığı sonucuna dayanarak uygulayıcıların anne ve babası boşanmış çocukların eğlence ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri açısından eğlenme ihtiyacının ilişkili olduğu oyun oynama ve öğrenme süreçlerini harekete geçirmeleri yararlı olacaktır. Böyle güzel duyguların ortaya çıkması yolu ile eğlence ihtiyaçları karşılanabilecektir.

4. Anne ve babası boşanmış çocukların temel ihtiyaçlarının anne ve babası boşanmamış çocuklara göre daha az karşılandığı sonucuna dayanarak uygulayıcıların anne ve babası boşanmış çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerini artırmaları için çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyni ve öğretmenleri ile işbirliği yaparak çocukların ihtiyaç doyumuna ulaşmalarını sağlamaları yerinde olacaktır.

5. Anne ve babası boşanmış çocukların iyimserlik düzeyleri anne ve babası boşanmamış çocuklara göre daha az karşılandığı sonucuna dayanarak uygulayıcıların anne ve babası boşanmış çocukların iyimserlik düzeylerini artırmaları için olaylara farklı bakış açıları ile yaklaşabilmeleri konusunda destek olmaları iyi olacaktır. Bunun için yaşam amaçları geliştirmelerine (Eryılmaz, 2012) yardımcı olarak yaşama karşı motivasyonlarını yükseltmek gibi yollar benimsenebilir.

6. ABD’de Cottongim (2002) tarafından yapılan bir çalışmada ebeveynler ve sınıf öğretmenleri tarafından okul psikolojik danışmanlarının boşanmış aile çocukları ile ilgili konularda bir başvuru ve müdahale kaynağı olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Okul psikolojik danışmanlarının bu rollerini yerine getirebilmeleri için boşanmış aile çocukları ile ilgili araştırma verilerinden yararlanabilecekleri düşünülmektedir.

## KAYNAKLAR

- Abalı, S. (2006). *Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Erişim adresi: <https://www.aep.gov.tr/>
- Altuntaş, G. (2012). *Boşanmış Ebeveynler İle Boşanmamış Ebeveynlerin Lise Birinci, İkinci, Üçüncü Sınıflarında Okuyan Çocuklarının Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzı, Benlik Saygısı ve Anksiyete Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Amato, P. R. (1993). Children's adjustment to divorce: Theories, hypotheses, and empirical support. *Journal of Marriage and the Family*, 55(1), 23-38. doi:10.1111/jomf.12259
- Amato, P. R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 557-573. doi:10.5455/cap.20130510
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26-46. Retrieved from: <https://slatestarcodex.com/>
- Aral, N., ve Başar, F. (1998). Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyo Ekonomik Düzey Ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 22(110). Erişim adresi: <http://eb.ted.org.tr>
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Ataca, B., Kağıtçıbaşı, Ç., Diri, A. (2005). "The Turkish family and the value of children: Trends over time" The Value of Children in Cross-cultural Perfesctive: Case Studies from Eight Societies, der. G. Trommsdorff, B. Nauck, s.91-119. Berlin: Pabst.
- Avcı, D. (2009). *Öğrenilmiş İyimserlik Eğitim Programının 9. ve 10. Sınıf Öğrencilerinin İyimserlik Düzeylerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 117-126. Erişim adresi: <http://www.acarindex.com>

- Aydın, R. Ş. ve Nazlı, S. (2014). Yaşam Becerileri Eğitim Programı'nın Boşanmış Aile Çocuklarının Uyum Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (33), 127-153. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Ayğar, H. (2017). *Boşanmış ve Boşanmamış Ebeveyn Sahip Ortaokul Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnanç ve Depresyon İlişkisinde Ruminasyonun Aracı Rolü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.
- Bartholomew, K. J., Ntoumanis, N., Ryan, R. M., Bosch, J. A., & Thogersen-Ntoumani, C. (2011). Self-determination theory and diminished functioning: The role of interpersonal control and psychological need thwarting. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(11), 1459-1473. doi: 10.1177/0146167211413125
- Bateson, G. (1971). The cybernetics of "self": A theory of alcoholism. *Psychiatry*, 34(1), 1-18. doi: 10.1080/00332747.1971.11023653
- Benedek, E. P. & Brown, C. F. (1997). *Boşanma ve Çocuğunuz: Çocuğunuzun Boşanmanızla Baş Etmesine Nasıl Yardımcı Olursunuz* (S. Katlan Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Beşpınar, F. U., & Beşpınar, L. Z. (2017). Türkiye'de Hane Halkı Yapıları ve Evlilik Pratiklerinde İkili Resim: Geleneklerin Yanı Sıra Değişimin Yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 39(1), 109-149.
- Bilici, A. B. (2014). Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 79-110. doi: 10.18505/cuifd.254667
- Bozkurt, G. (1991). Atatürk'ün Hukuk Alanında Getirdikleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8(22), 1-7. Erişim adresi: <http://hist202.cankaya.edu.tr>
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (İ.D. Erguvan-Sarioğlu Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi
- Caldwell, J. C. (1977). Towards a restatement of demographic transition theory. J. C. Caldwell (Ed.), *The persistence of high fertility* (pp. 25-122). Canberra: The Australian National University. doi: 10.2307/1971615
- Can, Y., Aksu, N. B. (2016). Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(58).
- Cantrell, R. G. (1986). Adjustment to divorce: Three components to assist children. *Elementary School Guidance & Counseling*, 20(3), 163-173. Retrieved from: <https://www.jstor.org>
- Carter, B. E., & McGoldrick, M. E. (1988). *The changing family life cycle: A framework for family therapy*. New York, NY, US: Gardner Press.

- Carter-Steward, J. (2009). *Motivating the 21st-century worker: A case study of Maslow's hierarchy of needs as it applies to the current generationally diverse workforce*. Capella University. Retrieved from: <https://search.proquest.com>
- Clarke-Stewart, A. & Brentano C. (2006). *Divorce: causes and consequences*. New Haven: Yale University Press.
- Cihangir-Çankaya, Z. (2009). Öğretmen Adaylarında Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve İyi Olma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 691-711. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Corey, G. (2000). *Theory & practice of group counseling*. New York: Wadsworth/Thomson Learning.
- Cottongim, C. M. (2002). The school's role as a support system for children of parental divorce. (Unpublished doctoral dissertation). East Tennessee State University, Tennessee, United States of America.
- Crano, W. D. & Brewer, M.B. (2002). *Principles and methods of social research*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Csikszentmihalyi, M., & Seligman, M. E. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14. doi: 10.1177/0022167801411002
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çalık, E. (2008). *İlköğretim Öğrencilerinin İyimserlik Düzeylerinin ve Okula İlişkin Algılarının İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Çivitci, N., Çivitci, A., & Fiyakalı, N. C. (2009). Loneliness and life satisfaction in adolescents with divorced and non-divorced parents. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(2), 513-525. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov>
- Daco, P. (1989). *Çağdaş Psikolojinin Olağan Üstü Başarıları*. İstanbul: İnkılap kitabevi.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). The general causality orientations scale: Self-determination in personality. *Journal Of Research In Personality*, 19(2), 109-134. Retrieved from: <https://www.academia.edu>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian psychology/Psychologie canadienne*, 49(3), 182-185. doi: 10.1037/a0012801
- Demir, H. (2017). *Anne Babası Ayrı Olan Ergenlerin Yaşam Kalitesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Bağcılar İlçesi Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Demirci, E. (2016). *Anne Babası Boşanmış Çocukların Gözünden Yaşadığı Güçlükler: Fenomenolojik Bir Çalışma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
- Doğan, C. (1998). Türkiye'de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistikî Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyoloji Konferansları*, (25), 59-69. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Duru, E. (2015). Genel Aidiyet Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(44), 125-135.
- Düzgören, Ü. B. (2017). *Boşanmış Bireylerde Başa Çıkma Tutumu İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Emery, R.E. (2013). *Evlilik, Boşanma ve Çocukların Uyumu* (E. Okan Gezmiş, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Erkal, C. (2013). *Ailesi Parçalanmış Olan İlkokul, Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Okul Başarı Düzeylerinin İncelenmesi Kocaeli İli Körfez İlçesi Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.
- Erkan, S. (2013). Aile Eğitimi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Aile Katılım Çalışmaları. Z. F. Temel (Editör), *Aile ve Aile Eğitimi İle İlgili Temel Kavramlar*. (ss. 3-43). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eryılmaz, A. (2012). A model of subjective well-being for adolescents in high school. *Journal of Happiness Studies*, 13(2), 275-289.
- Esmaili, N. S., & Yaacob, S. N. (2011). Post-divorce parental conflict and adolescents' delinquency in divorced families. *Asian Culture and History*, 3(2), 34-40. doi:10.5539/ach.v3n2p34
- Eşici, H. (2007). *İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Temel İhtiyaçlarının Karşılama Düzeyiyle Zorbacı Davranışları Arasındaki İlişki* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Fellman, E. (2000). *Olumlu Düşünme Gücü* (B. Başak ve S. Özçalı, Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Fiyakalı, C. N. (2008). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli, Türkiye.
- Gençoğlu, C. (2006). *Üniversite Öğrencilerinin İyimserlik Düzeyleri İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.

- Gençtan, E. (1993). *Psikanaliz ve Sonrası*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Gillham, J., & Reivich, K. (2004). Cultivating optimism in childhood and adolescence. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 146-163. doi: 10.1177/0002716203260095
- Gladding, S. T. (2018). Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları. (İ.Keklik, Çev.) İ. Keklik, İ. Yıldırım (Ed.), *Aileleri ve Aile Dinamiklerini Anlama* (ss. 1-95). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- Glasser, W. (2003). *Kişisel Özgürlüğün Psikolojisi: Seçim Teorisi* (M. İzmirli, Çev.). İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Goleman, D. (2003). *Duygusal Zeka: Neden IQ'dan Daha Önemlidir* (B. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Goleman, D. (2010). *İşbaşında Duygusal Zeka* (H. Balkara, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Güler, B. K., ve Emeç, H. (2006). Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2), 129-149. Erişim adresi : <https://dergipark.org.tr/>
- Güler, F. (2014). *Boşanma Sürecinde Çocukların Benlik Saygısı Depresyon ve Kabul-Red Algısının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Güleri, M. (1998). Üniversiteli ve İşçi Gençliğin Gelecek Beklentileri ve Kötümserlik-İyimserlik Düzeyleri. *Kriz dergisi*, 6(1) 55-65. doi:10.1501/Kriz\_0000000036
- Gümüş, C. (2017). *Ebeveynleri Boşanmış 21 Yaş ve Üzeri Yetişkin Bireylerin Kişilerarası İlişkilerindeki Bağlanma Modelleri ve Ayrılma Kaygılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Günindi Ersöz, A. (2011). Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyoloji Konferansları*, (43), 249-264. Erişim adresi: [https://dergipark.org.tr](https://dergipark.org.tr/)
- Hammond, J. M. (1979). Children of divorce: A study of self-concept, academic achievement, and attitudes. *The Elementary School Journal*, 80(2), 55-62. Retrieved from: <https://www.jstor.org>
- Hamurcu, H. (2011). *Ergenlerin Yetkinlik İnançları ve Psikolojik İyi Oluşlarını Yordamada Psikolojik İhtiyaçlar* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Hart, K. E., & Hittner, J. B. (1995). Optimism and pessimism: Associations to coping and anger-reactivity. *Personality and Individual Differences*, 19(6), 827-839. doi: 10.1016/S0191-8869(95)00104-2

- Heckert, T. M., Cuneio, G., Hannah, A. P., Adams, P. J., Droste, H. E., Mueller, M. A., ... & Roberts, L. L. (2000). Creation of a new needs assessment questionnaire. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(1), 121-136. Retrieved from : <http://eds.b.ebscohost.com>
- Herrick, L. S. (2016). *The effect of maternal depression and maternal parenting after divorce on low-income preschool children's internalizing and externalizing problems* (Unpublished doctoral dissertation). Tulane University School of Science and Engineering, New Orleans, United States.
- Hurre, T., Junkkari, H., & Aro, H. (2006). Long-term psychosocial effects of parental divorce. *European archives of psychiatry and clinical neuroscience*, 256(4), 256-263. doi: 10.1007/s00406-006-0641-y
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). The changing value of children in Turkey. *Honolulu: East-West Center*. Erişim adresi: <https://pdfs.semanticscholar.org>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. İstanbul:Koç Üniversitesi.
- Kalmijn, M., & Monden, C. W. (2006). Are the negative effects of divorce on well-being dependent on marital quality?. *Journal of Marriage and Family*, 68(5), 1197-1213.
- Karababa, L. (2008). *Üniversite Öğrencilerinde Can Sıkıntısının Yordayıcıları Olarak Temel İhtiyaçlar, Yalnızlık ve Yaşam Doyumu* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, Türkiye.
- Karagöz, Y. (2011). *Olumlu Düşünme Eğitim Programının Ergenlerin Geleceğine Yönelik İyimserlik, Depresyon ve Bilişsel Çarpıtma Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Karakaya, Ş. (2018). *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısı ve Sosyal Sorun Çözme Becerilerine Etkisi: Denizli Örneğinde Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Kasuto, M. (2017). *Boşanmış Ailelerin Çocuklarının Boşanmamış Ailelerin Çocuklarına Göre Öz Saygı ve Ruh Sağlığı Değişkenlerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Kırımlı-Taşkın, F. (2017). *Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Programının Altı Yaş Çocuklarının Benlik Algısı Kavramlarına Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kula, S. ve Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(12), 191-210.

- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk kadını, 1839-1923*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları. Erişim Adresi: <https://www.tuseb.gov.tr>
- Kuyucu, Y. (2007). *Boşanmış ailede yetişen ergenlerin bilişsel çarpıtmalarıyla benlik değeri arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Laumann-Billings, L., & Emery, R. E. (2000). Distress among young adults from divorced families. *Journal of Family Psychology, 14*(4), 671-687. doi: 10.1037//0893-3200.14.4.671
- Lowell, E. P., Tonnsen, B. L., Bailey, D. B., & Roberts, J. E. (2017). The effects of optimism, religion, and hope on mood and anxiety disorders in women with the FMR1 premutation. *Journal of Intellectual Disability Research, 61*(10), 916-927. doi: 10.1111/jir.12409
- Ludlow, L. H., & Howard, E. (1990). The family map: A graphical representation of family systems theory. *Educational and Psychological Measurement, 50*(2), 245-254. doi: 10.1177/0013164490502002.
- Mahl, D. (2001). The influence of parental divorce on the romantic relationship beliefs of young adults, *Journal of Divorce & Remarriage, 34* (3), 89-118, doi: 10.1300/J087v34n03\_06.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper and Row, Retrieved from: <http://s-f-walker.org.uk>
- McGinnis, A. L. (1990). *İyimserliğin Gücü* (A. Kayaş, Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- McMahon, S. D., Grant, K. E., Compas, B. E., Thurm, A. E., & Ey, S. (2003). Stress and psychopathology in children and adolescents: is there evidence of specificity?. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44*(1), 107-133. doi: 10.1111/1469-7610.00105
- Meili, R., Arnold, W., & Eysenck, H. J. (1972). *Encyclopedia of psychology*. Freiburg: Herder and Herder.
- Mullett, E. K. (2004). The long-term effects of parental divorce on intimacy and communication patterns in young adult relationships. *Journal of Divorce & Remarriage, 38*(1), 39-59, doi: 10.1300/J087v38n01\_03.
- Murdock, N. L. (2013). Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları (F. Akkoyun, Çev.). F. Akkoyun (Ed.), *Gerçeklik Terapisi* (ss.352-375). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Murray, H. A. (1938). *Explorations in personality: A clinical and experimental study of fifty men of college age*. New York: Oxford University Press. Retrieved from: <https://archive.org>

- Nazlı, S. (2018). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nolen-Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: evidence and theory. *Psychological bulletin*, 101(2), 259-282. Retrieved from: <http://eds.a.ebscohost.com>
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161. doi:10.5455/cap.20130510
- Öz, İ. (2005). *Çocuk Olmak: Çocuk ve Aile*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özabacı, N. ve Erkan Z. (2013). *Aile Danışmanlığı: Kuram ve Uygulamalara Genel Bir Bakış* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, U., Laçın, A., Yiğit, T., Saruç, S. ve Kılıç, A. K. (2006). Boşanmış Aileden Gelen Çocuklar Üzerinde Bir Araştırma (A study on children from divorced families) *Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetler Konumu Hedefleri Ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı* (ss. 361-367). Erişim adresi: <http://www.manevisosyalhizmet.com>
- Özgül, İ. E. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öztürk, S. (2006). *Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı Ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.
- Pilowsky, D. J., Wickramaratne, P., Nomura, Y., & Weissman, M. M. (2006). Family discord, parental depression, and psychopathology in offspring: 20-year follow-up. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 45(4), 452-460. doi: 10.1097/01.chi.0000198592.23078.8d
- Richardson, S., & McCabe, M. (2001). Parental divorce during adolescence and adjustment in early adulthood. *Adolescence*, 36(143), 467-489. Retrieved from: <http://dro.deakin.edu.au>
- Roper, S. W. (2016). *The intergenerational effects of parental divorce on young adult relationships*. (Unpublished master's thesis). University of Nevada, Las Vegas, United States of America.
- Sabatelli, R. M., & Bartle, S. E. (1995). Survey approaches to the assessment of family functioning: Conceptual, operational, and analytical issues. *Journal of Marriage and the Family*, 57(4), 1025-1039. doi: 10.2307/353420
- Sardoğan, M. E., Karahan, T. F., Dicle, A., & Menteş, Ö. (2007). Ebeveyne Bağlanma Düzeyine ve Anne-Babanın Boşanma/Birliktelik Durumuna Göre Çocuklarda Evlilik Çatışmasını Algılama Biçimleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23), 12-27. Erişim adresi: <https://arastirmax.com/>

- Scheier, M. F., & Carver, C. S. (1992). Effects of optimism on psychological and physical well-being: Theoretical overview and empirical update. *Cognitive therapy and research*, 16(2), 201-228. doi: 0147-5916/92/0400-0201506.50/0
- Seligman, M. E. (2006). *Learned optimism: How to change your mind and your life*. New York: Vintage. Retrieved from: <https://www.jamiiforums.com>
- Seligman, M. E. (2007). *The optimistic child: A proven program to safeguard children against depression and build lifelong resilience*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Shulman, S., Scharf, M., Lumer, D., & Maurer, O. (2001). Parental divorce and young adult children's romantic relationships: Resolution of the divorce experience. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71(4), 473-478. doi: 10.1037/0002-9432.71.4.473
- Sivri, F. Z. (2019). *Yetişkinlerde Affedicilik, İyimserlik ve Öznel Zindelik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- South, S. J., Crowder, K. D., & Trent, K. (1998). Children's residential mobility and neighborhood environment following parental divorce and remarriage. *Social Forces*, 77(2), 667-693. doi: 10.2307/3005543
- Süleymanov, A. (2010). Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (58), 197-216. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Şahin, E. ve Owen, F. (2009). Psikolojik İhtiyaçları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 64-74. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Şentürk, Ü. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 7-32. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr>
- Şimşek, E. U. (2003). *Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımla ve Rol Değiştirme Tekniğiyle Bütünleştirilmiş Film Terapisi Uygulamasının İşlevsel Olmayan Düşüncelere ve İyimserliğe Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (22), 117-138. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/151999>.
- Tezcan, G. (2017). *Ebeveynleri 18 Yaşından Önce Boşanmış ve Boşanmamış Bireylerin Kişilik Örüntülerinin Karşılaştırılması ve Çeşitli Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Tezer, E. (1986). *Evli Eşler Arasındaki Çatışma Davranışları: Algılama ve Doyum*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

- Tuna, F. (2016). *Sosyal Bilimler İçin İstatistik* Ankara: Pegem Akademi
- Turhan, Ç. (2017). *Anne Babası Boşanmış 9-12 Yaşlarındaki Çocukların Kaygı Düzeyleri İle Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- TÜİK (2019). <http://www.tuik.gov.tr> (10 Ocak 2019).
- Türk Dil Kurumu. (2018). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzun, Ç. (2013). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocuklarda Depresyon ve Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Ünlü, F. (2015). *Ebeveyni Boşanmış Bireylerde Benlik Saygısı, Yalnızlık ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Ünlü, S. (2002). *Aile Yapısı ve İlişkileri*. Eskişehir: AÖF Yayınları.
- Volbergen, A. (2012). *Parental divorce: social workers reflect on long-term effects for young adults* (Unpublished master's thesis). St. Catherine University, Minnesota, United States of America.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu Tanımak ve Anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, A. E. (2002). The prediction of divorced parents' emotional/social adjustment and psychological distress from perceived power/control over child-related concerns, perceived social support, and demographic characteristics (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Ankara Türkiye.
- Yörükoğlu, A. (2006). *Çocuk Ruh Sağlığı: Çocuğun Kişilik Gelişimi. Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Wallerstein, J. S. (1983). Children of divorce. *In Coping with Life Crises* (pp. 35-48). Springer, Boston, MA. Retrieved from : <https://link.springer.com>
- Ward, M. (1997). Family paradigms and older-child adoption: A proposal for matching parents' strengths to children's needs. *National Council on Family Relations*, 46(3), 257-262. doi: 10.2307/585123
- Weinstein, N. D. (1989). Optimistic biases about personal risks. *Science*, 246(4935), 1232-1234. Retrieved from: <https://psych415.class.uic.edu>
- Wolfe, L. (2001). *Family resilience and parental competence: contributors to variation on child depression scores in divorced and intact families*. University of Calgary, Kanada.

Wrosch, C., & Scheier, M. F. (2003). Personality and quality of life: The importance of optimism and goal adjustment. *Quality of life Research*, 12(1), 59-72. doi: 10.1023/A:1023529606137





**EKLER**

## EK 1. Veri Toplama Araçları

### Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğrenciler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürüttüğüm yüksek lisans tezim için yaptığım araştırma için aşağıdaki bilgileri toplamaktayım. Bunun için sizlere iki farklı ölçek verilmektedir. Bu ölçeklerden biri 20 maddeden, diğeri ise 18 maddeden oluşmaktadır. Cinsiyetinizi, yaşınızı ve anne ve babanızın birlikte yaşama durumlarını uygun kısımlara yazınız. Tüm cevaplarınızı maddelerin sağındaki kısımlara aşağıda gösterildiği gibi yanıtlayınız. Soruları yanıtlarken en uygun cevabın olduğu yere “X” işareti koyunuz. Ölçeklerdeki cevaplar kesinlikle okul yönetimine ya da herhangi başka bir yere verilmeyecektir ve kimlik bilgileriniz saklı tutulacaktır. Bu nedenle maddelere cevap verirken istediğiniz cevabı verebilirsiniz.

Teşekkürler  
Oya TÜRKGÜZELİ

Örnek:

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Bir sorunun olduğunda, görüş veya destek almak için aileme başvururum.					

Öğrenci Bilgileri:

Yaşı:

Sınıfı:

Cinsiyeti:

Annem ve Babam;

Birlikte Yaşıyor:

Ayrıldılar:

Eğer ayrıldılar şikkını işaretlediyseniz lütfen kimle birlikte yaşadığınızı yazın (Örneğin sadece annem, babam ya da dedem gibi):.....

## Temel İhtiyaçlar Ölçeği (TİÖ)

### (Örnek Maddeler)

Hiç Katılmıyorum	1 (%0)	Katılıyorum	4 (%51-75)
Katılmıyorum	2 (%1-25)	Tamamen Katılıyorum	5 (%76-100)
Kararsızım	3 (%26-50)		

		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Bir sorunum olduğunda, görüş veya destek almak için aileme başvururum.	1	2	3	4	5
7	Başarılı olduğum konularda yarışmaktan çekinmem.	1	2	3	4	5
13	Ailem başıma gelebilecekler konusunda dikkatlidir.	1	2	3	4	5
19	Sevinçlerimi ve üzüntülerimi başkalarıyla paylaşmak beni mutlu eder.	1	2	3	4	5
20	Çevremdekiler benim esprili ve şakacı olduğumu düşünür.	1	2	3	4	5

## İyimserlik Ölçeği (İÖ)

### (Örnek Maddeler)

- Benim düşüncemi hiç yansıtmıyor. (1) Benim düşüncemi büyük ölçüde yansıtıyor. (4)  
Benim düşüncemi biraz yansıtıyor. (2) Benim düşüncemi tamamen yansıtıyor. (5)  
Kararsızım (3)

	Benim düşüncemi hiç yansıtmıyor.	Benim düşüncemi biraz yansıtıyor.	Kararsızım	Benim düşüncemi büyük ölçüde yansıtıyor.	Benim düşüncemi tamamen yansıtıyor.
1- Zaman zaman yapamadığım şeyler olsa bile bundan dolayı üzülmem.					
6- Zorluklarla karşılaştığımda mutlaka bir çıkış noktası bulacağıma inanırım.					
11- Benim için yeni başlayan her şey yeni bir umut demektir.					
16- Kötü olayları kabullensem bile içimde her zaman bir umut vardır.					

## EK 2. Aydınlatılmış Onam Formu

### (Öğrenci)

*Araştırmanın adı:* Anne Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Temel Psikolojik İhtiyaçlarının ve İyimserliklerinin Karşılaştırılması

Sayın gönüllü,

Ankara Üniversitesi eğitimde psikolojik hizmetler anabilim dalı rehberlik ve psikolojik danışmanlık tez çalışması kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Velilerinizden izin alındığı takdirde bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.

- Çalışmanın amacı: Anne ve babası boşanmış çocuklar ve boşanmamış çocukların iyimserlik ve temel psikolojik ihtiyaçlar açısından ne gibi farklılıklar gösterdiğini belirlemek çalışmada amaçlanmıştır.
- Çalışmaya katılma koşulları: Konya ili Çeltik ilçesindeki ortaokullardan birinde eğitim görüyor olmak.
- Çalışma kapsamında yapılacak uygulamalar: Çalışma kapsamında çalışmaya davet edilen, veli ve gönüllü izni alınan çalışma grubuna iki ölçek uygulanacaktır. Ölçekler araştırmacı tarafından analiz edilecektir.
- Araştırmaya dahil edilecek gönüllü sayısı: Araştırmaya 100 gönüllünün dahil edilmesi planlanmaktadır.
- Bir gönüllünün bu araştırmanın gereklerini yerine getirebilmek için harcayacağı süre: Ölçeklerin doldurulma süresi gönüllülerin doldurmasına bağlı değişecektir. Ancak ortalama süre 40 dakika olarak belirlenmiştir.
- Gönüllülerin, araştırmaya katılmaları halinde karşılaşılabilecekleri riskler: Herhangi bir risk faktörü bulunmamaktadır.

- Gönüllülerin, araştırmaya katılmayı kabul etmemeleri ya da araştırmadan ayrılmaları durumunda karşılaşabilecekleri olumsuz sonuçlar: Verilerin gizliliği sağlanacağından herhangi bir olumsuzluk yaşanmayacaktır.

Bu araştırmada yer almak veli onamı alındıktan sonra tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum. Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacıya sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak ve veli onamının da alınmış olması kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

İmza/Tarih

Katılımcının Adı Soyadı

İmza/Tarih

Araştırmacının Adı Soyadı

### EK 3. Aydınlatılmış Onam Formu

#### (Veli Formu)

**Araştırmanın Adı:** Anne- babası boşanmış ve boşanmamış çocukların temel psikolojik ihtiyaçlarının ve iyimserliklerinin karşılaştırılması.

Sayın Veli,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü bünyesinde yürüttüğüm tezim kapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere velisi bulunduğunuz öğrenci davet edilmiştir. Bu araştırmada öğrencinin yer almasını kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz.

1. *Çalışmanın amacı:* Anne ve babanın boşanmasının çocuğun psikolojik ihtiyaçları ve iyimserlik düzeyi üzerindeki etkisini inceleyerek araştırma sonuçlarına göre okullarda gerekli tedbirleri almak.

2. *Çalışmaya katılma koşulları:* Anne ve babası boşanmış öğrenciler ve karşılaştırma yapmak için aynı sayıda anne ve babası boşanmamış öğrenciler çalışmaya katılacaktır.

3. *Çalışma kapsamında yapılacak uygulamalar:* Öğrencilerin temel psikolojik ihtiyaçlarını ve iyimserlik düzeylerini belirlemek amacıyla öğrencilere iki ölçek uygulanacaktır.

4. *Araştırmaya dahil edilecek öğrenci sayısı:* 50 anne babası boşanmamış, 50 anne babası boşanmış olmak üzere toplam 100 öğrencinin çalışmaya dahil edilmesi planlanmaktadır.

5. *Bir öğrencinin bu araştırmanın gereklerini yerine getirebilmek için harcayacağı süre:* Öğrencilerin ölçekleri doldurmak için harcayacakları süre yaklaşık 40 dakikadır.

6. *Öğrencilerin, araştırmaya katılmaları halinde karşılaşılabilecekleri riskler:* Herhangi bir risk faktörü bulunmamaktadır.

7. *Öğrencilerin, araştırmaya katılmayı kabul etmemeleri ya da araştırmadan ayrılmaları durumunda karşılaşılabilecekleri olumsuz sonuçlar:* Öğrenciler için olumsuz bir sonuç yaşanmayacaktır.

Bu araştırmada öğrencinin yer alması tümüyle sizin iznimize bağlıdır. Öğrencinin araştırmada yer almasını reddedebilirsiniz ya da öğrenci başladıktan sonra yarıda bırakabilir. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan öğrencinin çekilmesi ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılması halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Öğrenciden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen velisi bulunduğum öğrenciye ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.

İmza/Tarih  
Öğrenci Velisinin Adı Soyadı

İmza/Tarih  
Araştırmacının Adı Soyadı

## EK 4. Etik Kurul Onayı

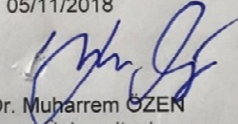
ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU  
KARAR ÖRNEĞİ

**Karar Tarihi** : 05/11/2018  
**Toplantı Sayısı** : 13  
**Karar Sayısı** : 168

**168-** Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı öğrencisi **Oya Türkgüzeli**'nin "Anne ve Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Temel Psikolojik İhtiyaçlarının ve İyimserliklerinin Karşılaştırılması (Konya - Çeltik Örneği)" başlıklı tezi ile ilgili 01/10/2018 tarih ve 12/159 sayılı karar doğrultusunda yapılan düzeltmeler Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı öğrencisi **Oya Türkgüzeli**'nin "Anne ve Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Temel Psikolojik İhtiyaçlarının ve İyimserliklerinin Karşılaştırılması (Konya - Çeltik Örneği)" başlıklı tezinin, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR  
05/11/2018

  
Prof. Dr. Muharrem ÖZEN  
Ankara Üniversitesi  
Etik Kurulu Başkanı

## EK 5. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni



T.C.  
KONYA VALİLİĞİ  
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 83688308-605.01-E.8343870  
Konu: Araştırma İzni (Oya TÜRKGÜZELİ)

26.04.2019

### ÇELTİK İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 24/04/2019 tarihli ve 51202496-605.01-E.8158607 sayılı yazınız.

İlçeniz Honamlı Ortaokulu Rehber Öğretmeni Oya TÜRKGÜZELİ'nin "Anne- Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Temel Psikolojik İhtiyaçlarının ve İyimserliklerinin Karşılaştırılması: Konya Çeltik Örneği" konulu araştırmasını uygulama talebi incelenmiştir.

Araştırmanın, Çeltik ilçesinde bulunan ekli listede yazılı ortaokullarda eğitim gören öğrencilere eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmemektedir. Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmaların 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlanması zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2018-2019 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçları kullanılacak olup, araştırma sonucunun CD ortamında iki nüsha olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve adı geçene tebliğini rica ederim.

Seyit Ali BÜYÜK  
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

- 1-Öğrenci Kişisel Bilgi Formu (1 Sayfa)
- 2-Temel İhtiyaçlar Ölçeği (2 Sayfa)
- 3-İyimserlik Ölçeği (2 Sayfa)
- 4-Okul Listesi (1 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmza  
Aşlı ile Aymıdır  
26/04/2019

Akçeşme Mah.Garaj Cad. No:4 Karatay/KONYA  
Elektronik Ağ: <http://konya.meb.gov.tr>  
e-posta: [istatistik42@meb.gov.tr](mailto:istatistik42@meb.gov.tr)

Ayrıntılı bilgi için : Abdurrahman KAYNAK - Şef  
Ali Naci İŞİK VHKİ  
Tel: (0 332) 353 30 50 - Faks : (0 332) 351 59 40

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 1551-521f-3b56-98ce-d226 kodu ile teyit edilebilir.

## BENZERLİK BİLDİRİMİ

“Anne ve Babası Boşanmış ve Boşanmamış Çocukların Temel Psikolojik İhtiyaçlarının ve İyimserliklerinin Karşılaştırılması” başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) “Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler, Kısaltmalar/ Simgeler Sayfası, Tablolar Dizini, Şekiller Dizini, Dipnotlar, Kaynaklar, Ekler, Özgeçmiş” (2) “Tırnak içinde ve blok olarak verilen (doğrudan) alıntılar” (3) “Yedi sözcüğe kadar olan benzerlik/örtüşme içeren metin kısımları” (4) “Öğrencinin lisansüstü tezi ile ilgili yapmış olduğu yayınlar ile yararlandığı mevzuat metinleri” dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

<b>Rapor Tarihi</b>	: 15/11/2019
<b>Gönderim Numarası</b>	: 1213983382
<b>Sayfa Sayısı</b>	: 42
<b>Sözcük Sayısı</b>	: 11,271
<b>Karakter Sayısı</b>	: 81,972
<b>Benzerlik Oranı</b>	: 9
<b>Savunma Tarihi</b>	: 05/12/2019

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu bildirimde ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

**Öğrencinin Adı Soyadı** : Oya TÜRGÜZELİ

**Tarih** : 15.11.2019

**İmza** : 

## ÖZGEÇMİŞ

### Kişisel Bilgiler

**Adı ve Soyadı** : Oya TÜRKGÜZELİ  
**E-Posta Adresi** : oyainan@yandex.com

### İş Deneyimi :

Unvan	Görev Yeri	Yıl
Psikolojik Danışman	Honamlı Ortaokulu	2014-halen

### Akademik Bilgiler

#### Öğrenim Durumu:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Eğitim Bilimleri/ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	2010-2014
Yüksek Lisans	Eğitim Bilimleri/ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Ankara Üniversitesi	2014-2019

#### Yayınlar:

Sezen, D., Önal, F., Şen, M., Mercan, O. ve İnan, O. (2013, Haziran). *Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Lisans Programı Öğrencilerinin Sosyal İlişkilerinin Algılanan Kontrol Düzeylerine Göre İncelenmesi*. X. Ulusal PDR Öğrencileri Kongresi, İzmir.